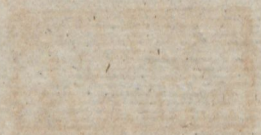

Faint handwritten text on the left edge of the book cover.

Jf
788

Mac. 12.

DE
DOCTORIBVS VETERIS ECCLESIAE
CVLPA CORRVPATAE PER PLATONICAS
SENTENTIAS THEOLOGIAE
LIBERANDIS
COMMENTATIO I.

QVAM
AVCTORITATE
SVMME REVERENDI ORDINIS THEOLOGORVM
IN ACADEMIA LIPSIENSI
PRO LOCO
IN HOC ORDINE OCCVPANDO
D. III. OCTOBRIS A. MDCCCXCIII.

DEFENDET

D. CAROLVS AVGVSTVS THEOPHILVS KEIL
THEOL. PROF. PVBL. ORD. DES. ET CONSISTORII
LIPSIENSIS ASSESSOR

ASSVMTO AD RESPONDENDVM SOCIO
GOTTFR. SIGISMVND O IASPIS
AA. M. ET AD AED. ACADEM. CONCIONAT. VESPERT.

LIPSIÆ
EX OFFICINA SAALBACHIA.

DOCT. RENE VETERIS ECCLESIAE
CULPA CORREPTAE PER H. A. TONCAS
SENTENTIAS THEOLOGICAE
LITTERARUM
COMMENTATIO
IN HOC ORDINE QUAE
D. CAROLUS AUGUSTUS THEOPHILUS REIL
GOTFR. SIGISMUNDUS JASPER
EX OFFICINA SATHACHIA

**KOEN. FRIED.
UNIVERS.
ZU HALLE**

DE
DOCTORIBVS VETERIS ECCLESIAE
CVLPA CORRVPТАE PER PLATONICAS
SENTENTIAS THEOLOGIAE
LIBERANDIS
COMMENTATIO I.

Diffolvendum nimirum est tandem aliquando nomen, iam ante plures annos contractum¹⁾, docendumque, et illud doctrinae Christianae per Platonicos recentiores aut Platonica saltem placita illatum malorum genus, quod *internorum* nomine Moshemio²⁾ adpellare placuit, quodque in inconsiderata et imprudenti Platonicae philosophiae cum sanctissimis Christi dogmatibus copulatione atque coniunctione ille posuit, non fuisse ab illa philosophia profectum, sed si quid mali fuerit, id totum aliunde potius esse repetendum. Neque enim futuros existimem, qui hac me opera superfedere posse statuunt. Cum enim sententia illa de corrupta olim per Platonica dogma-

1) In Progr. *de causis alieni Platoniorum recentiorum a religione christiana animi*, (Lips. 1785.) pag. 40.

2) Cf. Eius *Dissert. de turbata per recentiores Platonicos ecclesia*, quae

partim legitur in *Dissertaz. eius ad hist. eccles. pertinentibus*, Vol. I. p. 90. ff. partim subiecta etiam est Tom. II. versionis latinae *Systematis intellectual. Cudworthiani*.

dogmata Theologia christiana non modo a plerisque fere nunc Theologis, religioni caeteroquin optime cupientibus, defendatur, proque certissima atque exploratissima habeatur, sed vel nuperrime etiam denuo fuerit in calumniam dogmatis de Trinitate translata; profecto non alienum a nostri temporis rationibus aut supervacaneum censei poterit, sententiam tam unanimi virorum doctorum consensu probatam, novo examini subiicere, ne, si vero contraria fuerit deprehensa, vel error iste latius spargatur, vel calumniandi dogmatis illius materia ulterius praebeatur. Quod dum facere nunc adgredior, id potissimum velim lectores sibi persuadeant, me neutiquam tam vana de me opinione inflatum, ut me unum caeteris acutius vidisse existimem, aut rixandi aliisque contradicendi pruritu abreptum, vel controversias olim agitatae revocandi studio ductum, sed solo veritatis, quam mihi quidem cognovisse visus fuerim, amore captum, hoc quicquid est laboris suscepisse; omninoque in hac universa causa tuenda non dogmaticum mihi, sed historicum modo consilium propositum esse existiment, quod in hoc uno versetur, ut, quae vera fuerit doctorum veteris ecclesiae de illis Theologiae capitibus, de quibus quaeritur hic, sententia, et unde ea fluxerit, definiatur.

Iam vero ut planius adhuc adpareat, quid sit, de quo disputetur, primum omnium historia huius controversiae a prima inde origine, paucis tamen, videtur repetenda, tumque id, de quo quaeritur, paulo accuratius constituendum.

Nimirum primis quidem constitutae religionis ecclesiaeque christianae temporibus iis, qui haeretici ab orthodoxae ecclesiae doctoribus audiebant, legimus exprobratum fuisse, eos per gentilem philosophiam, nominatimque Platonicam, ad pravos se errores abripi passos esse, hincque Philosophi isti *haereticorum Patriarchae* ab
iis

iis reperiuntur dicitur fuisse. Testis in hanc rem notissimus est Tertullianus, qui Valentinianorum quidem aliorumque Gnosticorum errores diferte a gentilibus, nominatimque Platonicae, philosophiae studio repetit, in *libr. de praescript. adv. haeret.* 3) haec scribens: *Ipsae denique haereses a philosophia subornantur. Inde aenes et formae nestio quae, et trinitas hominis apud Valentinum; Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate; a Stoicis venerat: et uti anima intrire dicitur, ab Epicuracis observatur. Et ubi materia cum Deo aequatur, Zenonis disciplina est. Et ubi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus intervenit. Eaedem materiae apud haereticos et philosophos voluntantur, iidem retractatus implicantur: etc.* ideoque alio eiusdem libri loco 4) haec interrogat: *ubi Valentinus, Platonicae (philosophiae) sectator?* Quod autem in his locis de una Gnosticorum haeresi defendit, id de aliis etiam haereticorum sectis intellectum eum voluisse, illud argumento est, quod alibi omnes haereses ex philosophia proficisci contendit 5), quodque Platonem omnium dicit haereticorum condimentarium 6), et philosophos omnino

A 2

haere-

3) *Cap. VII.* ad quem locum alia etiam in philosophiam gentilem parum honorifice a nostris dicta collegit Pamelius.

4) *Cap. XXX.* Hanc tamen Tertulliani sententiam de Gnosticorum haeresi ex philosophia Platonica orta, quam et recentiores quidam viri docti probarunt, vero parum esse consentaneam, ostendere studuerunt Chr. Kortholtus in *Diss. de philosophia orientali primis post C. N. saeculis ecclesiam christianam turbante*, Lips. 1733-4: et Iac. Bruckerus in

Histor. Philos. critic. T. II. p. 643. et T. III. p. 294. ff.

5) *Adv. Marc. l. V. c. 19.* T. I. p. 464. edit. Seml. *At cum monet, (Apostolus) cavendum a subtililoquentia et philosophia, ut inani seductione, quae sit secundum elementa mundi: — longum est quidem et alterius operis ostendere, hac sententia omnes haereses damuari, quod omnes ex subtililoquentiae viribus et philosophiae regulis constent.*

6) *Libr. de anima c. XXIII.*

haereticorum patriarchas adpellat⁷⁾, quam sententiam eius Hieronymus etiam assensu suo comprobavit, dum *epist. XLIII. ad Ctesiph.*⁸⁾ haec habet: *pulchre quidam nostrorum ait: philosophi patriarchae haereticorum, ecclesiae puritatem perversa maculavere doctrina.* Neque tamen solus Tertullianus hanc philosophiae Platonicae maculam inussit, ut eam haeresium matrem diceret, sed idem crimen Irenaeus⁹⁾ etiam, Origenes¹⁰⁾, Gregorius Nazianzenus¹¹⁾, et alii in eam contulerunt¹²⁾. Quam vero doctores orthodoxi in haereticos abusus

7) In *libr. adv. Hermog.* c. VIII. In hoc autem Tertulliani dictum duo extant peculiare libelli, in sensum eius et veritatem inquirentes, alter quidem Ern. Sal. Cypriani *Diatribae academ. qua expenditur illud Tertulliani: haereticorum patriarchae philosophi*, Helmft. 1699. alter vero Ad. Rechenbergii *Diss. An haereticorum patriarchae philosophi? ex illo Tertulliani adv. Hermog. c. VIII ad illustr. S. Pauli Coloss. II, 8. monument.* Lips. 1705.

8) *To IV. Opp. Part. II. p. 474.* edit. Martian.

9) *L. II. adv. haeref. c. XIV. Quod autem dicunt (Valentiniani) imagines esse, haec eorum, quae sunt manifestissime Democriti et Platonis sententiam edisserunt.* — Hoc autem quod ex subiecta materia dicunt fabricatorem fecisse mundum, et Anaxagoras et Empedocles et Plato primi ante nos dixerunt.

10) *Hom. VII. in Ios. To. II. Opp. p. 414.* edit. de la Rue. *Hoc fecit infelix Valentinus et Basilides, hoc fecit et Marcion, haereticus. Furari sunt isti linguas aureas de Hiericho et Philosophorum nobis non rectas in Ecclesias introducere conati sunt sanctas, et polluere omnem Ecclesiam Domini.*

11) *Orat. XXVI. p. 458.* edit. Colon. *ὁ δὲ ὀλίγος ἐστὶ τὴν διάνοιαν, καὶ πένης τὴν γλώτταν, καὶ ἔν σὶδε λόγων εὐροφᾶς ῥήσεις τε σοφῶν, καὶ αἰνύματα, καὶ τὰς Πύθωνος ἐντάσεις, ἢ ἐφέσεις, ἢ ἀντιθέσεις, καὶ τῶν Χρυσίππου συλλογισμῶν τὰς διαλύσεις, ἢ τῶν Ἀριστοτέλους τεχνῶν τὴν κακοτεχνίαν, ἢ τῆς Πλάτωνος εὐγλωττίας τὰ γοντεύματα, οἱ κακῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν εἰσέφεσαν, ὥσπερ Αἰγυπτιακαὶ τινες μάστιγες.*

12) *Conf. Balti Defense des Peres, accusez de Platonisme, pag. 223. ff. et Bruckeri Histor. crit. philos. T. III. p. 287.*

abusus philosophiae gentilis, inprimisque Platonicae, culpam coniecerunt, eam post ipsi apud alios sustinuerunt. Etenim de *Clemente* quidem *Alexandrino* Eusebius ¹³⁾ iam questus est, eum dogmata christiana cum philosophorum placitis miscuisse. Multo vero apertius *Origenes* deinde ab Hieronymo ¹⁴⁾, Methodio ¹⁵⁾, Marcello Ancyrano ¹⁶⁾, Iustiniano ¹⁷⁾, aliisque nimii philosophiae Platonicae amoris, perverſique eius in tradendis atque illustrandis reli-

A 3

gio-

13) *Hist. Eccles. l. VI. c. 13.* Ἀπασὶ καταμίγνυσι καὶ τὰ φιλοσόφων δόγματα.

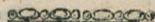
14) *In epist. XXXVIII. ad Pammachium, adv. Ioa. Hierosf. p. 316. ff. edit. Martian. Non est istius temporis contra dogma gentilium, et ex parte Platicum, scribere. Et p. 317: Pertrahuntur in medium vestra mysteria et de gentilium fabulis dogma contextum Christianis auribus publicatur. Hoc quod vos miramini, olim in Platone contempsimus. Item in epist. XLI. ad Pammachium et Oceanum p. 343. Quod autem periuriorum atque mendacii inter se orgiis foederentur: sextus Scromateon (Origenis) liber, (in quo ex Platonis sententia nostrum dogma componit,) planissime docet.*

15) *Apud Photium Cod. CCXXXIV. p. m. 907.* Ὁριγένης τὴν ψυχὴν μόνην ἔλεγεν ἀνθρώπων ὡς ὁ Πλάτων.

16) *Ut adparet ex Euseb. l. I. adv. hunc Marcell. p. 23. edit. Paris. Καίτοι, εἰ δεῖ τ' ἀληθῆς περὶ Ὁριγένους*

εἰπεῖν, τὸτο προσήκει λέγειν, ὅτι ἄρτι τῶν κατὰ φιλοσοφίαν ἀποτὰς μαθημάτων, καὶ τοῖς θεοῖς ὁμιλήσει προσελάμβανος λόγοις, περὶ τῆς ἀκριβοῦς τῶν γραφῶν καταλήψεως, διὰ τὸ πολὺ καὶ φιλότιμον τῆς ἐξώθεν παιδείσεως, ἴαττον τῷ δένοντος ἐξετάμενος ὑπογράφειν, ὑπὸ τῶν τῆς φιλοσοφίας παρήχη λόγων, καὶ τινὰ δι' αὐτῆς ἐκαλῶς γέγραφε. δῆλον δὲ ἔστι γὰρ τῶν τῷ Πλάτωνος μεμνημένων δογμάτων, καὶ τῆς τῶν ἀρχῶν παρ' αὐτῷ διαφορᾶς, περὶ ἀρχῶν γέγραφε βιβλίον. καὶ ταῦτιν τῷ συγγράμματι τὴν ἐπιγραφὴν ἔθετο. δεῖγμα δὲ τὸτο μέγιστον τὸ, μηδὲ ἄλλοθεν παθεῖν τὴν ἀρχὴν τῶν λέξεων αὐτὸν ἢ τὴν ἐπιγραφὴν τῷ βιβλίῳ ποιήσασθαι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τῷ Πλάτωνι βηθέντων βημάτων. Γέγραφε γὰρ ἐρχόμενος ἕτας. οἱ πεπιτευκότες καὶ πεπιτευμένοι. τὸτο τὸ βητὸν ἕτας εἰρημένον, εὔροις ἀν' ἐν τῷ Τερτίμ Πλάτωνος.

17) *In Tractat. adv. Origenis errores (pag. 491. To. IX. collect. Concil. Mansian.).* Τί γὰρ ἕτερον παρὰ τὰ τῷ Πλάτωνι εἰρημένα τῷ τὴν Ἑλληνικὴν μανίαν πλατύναντι Ὁριγένους ἔθετο;

gionis christianae decretis usus fuit accusatus¹⁸⁾. Haec tamen accusatio tum quidem in his tantum viris sublitit. Verum recentioribus temporibus, quae peculiaris olim fuerat quorundam reprehensio, ad omnes propemodum doctores Ante-Nicaenos est translata, ita quidem, ut quae philosophiae Platonicae propria fuerint, ea nimio ipsius amore capti, vel ipsi Theologiae christianae praeter rationem dicerentur intulisse, vel incommode saltem ei accommodasse. Neque enim una fuit eademque omnium, qui huius vitii eos incusarunt, opinio, neque idem, quo id fecerunt, consilium. Vel enim alieno a doctrinae christianae formula publice suscepta animo compulsi, inprimisque dogmati de Trinitate infensi, vel probo aut minus saltem iniquo consilio ducti, atque eorum, quae ipsis a primis illis ecclesiae doctoribus minus recte defensa aut parum commode dicta viderentur, offensione unice moti, id statuerunt, Theologiam illius aetatis a doctoribus illis variis in locis fuisse per Platonicas sententias corruptam. Inter illos praeter *Danielem Zwickerum*¹⁹⁾ et *Gilbertum Clergium*²⁰⁾, inprimis eminuit *Souverainius*²¹⁾, ecclesiae Reformatae quondam verbi divini mini-

18) De accusatione ipsa cfr. Pagn-Gaudentii *dogmatum Origenis cum philosophia Platonis comparatio*, quae adiecta est *Saleris eius Tertullianis, Florent.* 1639. 4. itemque Chr. Guil. Franc. Walchii *Historie der Ketzerereyen* Vol. VII. pag. 700. ff.

19) In *Irenico Irenicorum* (Amst. 1660.) pag. 14. ff.

20) In praefat. *Ante-Niceniismi*, quem cum duplici tractatu eiusdem argumenti edidit an. 1695. 8.

21) Qui peculiarem ea de re librum edidit sic inscriptum: *Le Platonisme dévoilé, où Essai touchant le verbe Platonicien, divisé en deux parties, à Cologne, 1700. 8.* cuius versio germanica, a S. V. Loeffler¹⁷⁸², qui eandem cum auctore sententiam tuetur, curata, nuperrime secunda iam vice prodiit, aucta dissertatione de origine dogmatis de Trinitate: *Versuch über den Platonismus der Kirchenväter — aus dem Franz. übersetzt*

minister. Horum autem tantus iam est numerus, ut vix amplius iniri possit; quare illos modo nunc commemorabo, qui non obiter tantum eam rem attigerunt, sed consulto de ea exposuerunt *). Pertinent autem huc praeter *Io. Baptist. Crispum*, quem laudat *Bruckerus* ²²⁾, *Dionysus Petavius* ²³⁾, *Petr. Dan. Huetius* ²⁴⁾, *Io. Clericus* ²⁵⁾, *Chr. Fr. Bucherus* ²⁶⁾, *Ehreg. Dan. Colbergius* ²⁷⁾, *Imm. Ern. Hahnus* ²⁸⁾, *Io. Laur. Moshemius* ²⁹⁾, *Iac. Bruckerus* ³⁰⁾, *Io. Andr. Cramerus* ³¹⁾, et *Io. Geo. Arn. Oelrichsus* ³²⁾.

Hi

sezt und mit Vorrede und Anmerkung, begleitet von Ios. Frid. Christ. Löffler, Züllich. 1792. mai. 8. 1/3 4

*) Pleniorem eorum catalogum exhibuerunt *Buddeus* in *Intrad. in bist. Theol. l. II. c. 3. pag. 497. ff.* *Pfaffius* in *Intrad. in bist. litter. theol. P. I. p. 305. ff.* et *Io. Ge. Walchius* in *Bibliobeca Patrística*, p. 335. ff.

22) In *hystor. critic. philof. T. III. p. 343.*

23) *Dogmat. theol. T. II. l. I. c. 3. ff.*

24) *Origenian. l. II. p. 27. ff.*

25) Qui hanc sententiam in pluribus scriptis professus est, v. c. *Biblioth. choisie, T. X. pag. 181. Biblioth. choisie, T. XII. p. 213. Arz. critic. P. II. S. II. c. 11. p. m. 379. Epist. critic. IV. p. 108. ff. VII. p. 187. ff.*

26) In *Mensibus pieristicis*, (*Viteb. 1705. 8.*) maxime mense VI. p. 141. ff.

27) In *Hermetisch-Platonischem Christenthum*, (*Lipf. 1710. 8.*) inprimis Part. I. c. I. §. 6. p. 26. ff.

28) In *Diff. de Platonismo Theologiae veterum ecclesiae doctorum, nominatim Iustini Martyr. et Clementis Alex. corruptore*. *Viteb. 1733. 4.*

29) In *Dissert. supra iam laudata de turbata per Platonicos recentiores ecclesia.*

30) In *bist. crit. philof. T. III. p. 337. ff.* et *T. VI. p. 534. ff.*

31) In *Continuar. hystor. Bossuet. T. II. p. 268. ff.*

32) In *Comment. praemio ornata ab ordine Theologorum Goettingensi de vera et certa eorum, qui medio secundo atque ineunte tertio saeculo floruerunt, Patrum de ratione s. relatione filii s. Verbi cum patre sententia*, *Goetz. 1787. 4.*

Hi autem omnes, quanquam in eo invicem consentiunt, quod ex Platonis philosophia in Theologiam christianam nonnulla fluxisse statuunt, iidem tamen in definiendo illo, quem dicunt, doctorum veteris ecclesiae Platonismo, magnopere inter se diversi sunt. Nunc enim ipsa Platonis dogmata doctores illos in libris sacris, quos humilibus imaginibus atque similitudinibus summa mysteria occultare iudicassent, sibi volunt visos esse reperisse, hincque ea in christianam doctrinam intulisse³³⁾; nunc vero dicunt, eos Platonicas tantum notiones scripturae notionibus miscuisse, et quae in illa non legerentur, ex ea deduxisse consecrariis ex Platone partem saltem derivatis³⁴⁾; nunc denique eos in explicandis Christianorum mysteriis phrasibus, methodo, similitudinibus et praeceptis atque opinionibus quibusdam Platonice usus fuisse, atque Platonice hypothesebus et locutionibus ipsa dogmata quaedam christiana attemperasse defendunt³⁵⁾. Simili vero modo in eo etiam dissentiunt, utrum

33) Quae Souverainii fuit sententia, in libro, quem modo commemoravi, ab illo proposita pag. 73. vers. germ. itemque p. 354 ff. ubi tempus adeo horum errorum in ecclesiam translatorum definire instituit.

34) Hoc quidem modo Clericus illam rem definit *Arr. critic. Vol. I. P. II. S. II. c. 2. p. m. 379. Veteres*, inquit, *Christiani, qui per aliquot saecula Platonici fuerunt, cum legent Scripturam, ut ex ea religionis christiana systema quoddam colligerent; Platonice suas notiones scripturae notionibus ubique miscuerunt,*

et quod in scriptura non legebatur, quodque credi volebant, ex ea deduxerunt consecrariis, non ex uno fonte derivatis, sed ex Platone aequae ac Prophetis.

35) Haec Bruckerus ad Platonismum revertit in *hystor. crit. Philos. To. III. p. 348.* ubi sex omnino momenta commemorat, quae Platonismum Patrum ex ipsius quidem opinione constituunt, suntque talia, ut profecto adpareat, verissimum esse, quod monuit iam, Celeb. Roeslerus in *Diff. mox laudanda de originibus philosophiae ecclesiasticae*, p. 20. f. eum in notione eius constituenda, ipsum

utrum illa Theologiae christianae per Platonicas sententias corruptio ex veteris academiae genuina Platonis doctrina, an vero recentiorum potius Platoniorum s. Eclecticorum philosophia³⁶⁾ sit repetenda. Illud quidem omnes olim, qui huic sententiae se adixerunt, in animo videntur habuisse; hoc autem primus fere defendit *Moshemius*³⁷⁾, et quanquam hanc sententiam vix videri potuisset cuiquam persuasurus, cum facile adpareret, illam docendi rationem, quae Platonem dicitur redolere, diu iam apud ecclesiasticos doctores viguisse, antequam Eclecticorum secta orta esset, tamen habuit, qui eum sequerentur, *Cramerum*³⁸⁾, *Bruckerum*³⁹⁾, atque ex parte etiam *Oelrichsum*⁴⁰⁾. Quod autem ipsos doctores attinet, qui huius vitii accusantur, referunt huc ex Graecis quidem Iusti-

ipsum videri dubium fuisse atque ambiguum. Facile tamen adparet, ea, quae supra posui, primaria ipsi visa fuisse; atque in his iisdem hac in re commemorandis substitit etiam Celeb. *Schroeckhius*, Vitebergensis academiae insigne decus, in *Histor. ecclesiast. Vol. III. p. 305. ff. edit. II.*

36) De qua Eclectica, quae dicitur, philosophia cfrenda inprimis *God. Olearii* Dissertat. versione latinae *Stanleii histor. philos.* p. 1205. ff. adiecta, itemque *Bruckeri histor. crit. philos.* T. II. p. 189. ff. et T. VI. p. 360. ff. cum utroque tamen iungi etiam meretur liber ignoti scriptoris Franco-galli: *Histoire critique de l'Electisme, ou des nouveaux Platoniciens*, 1766. 2. Tomm. 12. item-

que *Roesleri Diss. de commentariis Philosophiae Ammonianae fraudibus et noxis*. Tubing. 1786. 4.

37) In dissert. aliquoties iam laudata.

38) L. L.

39) In locc. not. 30. laudat.

40) Is enim cum in *Comment. not. 32. laudat. p. 64. ff.* tum inprimis etiam in libello *de doctrina Platonis de Deo a Christianis et recentioribus Platonice varie explicata et corrupta*, (Marb. 1788. 8.) hoc sibi demonstrandum sumit, Christianos, quae Platonicis placitis familia habeant, accepisse vel a Iudaeis Alexandrinis, inprimisque Philone, vel e scholis Platoniorum recentiorum.

B

Iustinum Martyrem ⁴¹⁾, Athenagoram, Theophilum Antiochenum, Tatianum, Irenaeum, Clementem Alexandrinum ⁴²⁾, Origenem et Eusebium, ex Latinis autem Minucium Felicem, Tertullianum, Arnobium, Lactantium, Augustinum denique. Consilium autem, quo ducti veteres isti doctores Platonicas sententias in religionem dicuntur suscepisse, iisque suam doctrinam accommodasse, hoc fuisse tradunt, ut philosophos etiam aliosque viros doctos ad fidem christianam allicerent ⁴³⁾. Quamvis autem hoc quidem modo sententiae huius patroni causam suam satis videri potuissent munivisse, eamque ita ornasse, ut cuilibet eam persuasuros fuisse credibile sit, tamen fuerunt, qui contrarias partes tuerentur, et vel unum illud de Trinitate dogma adversus eorum criminationem defenderent, vel universam culpam corruptae per Platonicas sententias Theologiae a doctoribus illis dimovere studerent. Ex illis nominandi imprimis sunt *Io. Mayerus* ⁴⁴⁾, *Io. Guil. Ianus* ⁴⁵⁾, et *Urb. Godofr. Siberus* ⁴⁶⁾; inter hos autem nomen suum professi sunt *Petr. Alexius* ⁴⁷⁾, *Franc. Baltus* ⁴⁸⁾, scriptor anonymus Franco-Gallus ⁴⁹⁾, et nostris temporibus *Chr. Frid. Roeslerus* ⁵⁰⁾.

Horum

41) Quem primum huius rei auctorem dicit Souverainius l. l. p. 354. et 358. verl. germ.

42) Cui principem fere inter Christianos illos Platonicos locum tribuunt.

43) Id certe huius rei consilium aperuit nobis Clericus in *epist. critic. VII.* p. 188. et 209. et post eum S. V. Loefflerus in notis ad Souverain. p. 130.

44) In *Dissert. de λόγῳ*, Kilon. 1700.

45) In *Dissert. de Trinitate Platonismi vere et falso suspecta*, Viteb. 1708. 4.

46) In *Orat. de martyribus divinitatis Christi testibus*, Lips. 1714. 4.

47) In libro: *The Judgment of the ancient Jewish church against the Unitarians*, Lond. 1699. germanice verso Berol. 1707. 4. pag. 282. ff.

48) Qui edidit librum notissimum: *Defense des SS. Peres accusez de Platonisme*, à Paris, 1711. 4.

Horum vero partibus quanquam et ego accedendum esse existimo, meae tamen rationes ab illorum rationibus ita differunt, ut cum plerique eorum, quae in antiquiorum doctorum scriptis iustam aliquam habere videantur offensionem, ea tam diu torqueant, inque partes diversissimas trahant, usque dum aptissime et ad receptae doctrinae formulam accommodatissime scripta adpareant, ego contra infitias minime eam, esse quaedam parum recte ab iis scripta aut defensa, sed id tamen negem, ea primum ab iis in religionis doctrinam esse introducta, et ex Platonica philosophia desumpta, sed aliunde potius ad eos delata esse contendam. Id autem ut probem, triplici potissimum argumentorum genere uti constitui. Quoniam nimirum haec omnis res a praecipuo quodam et nimio veterum doctorum in philosophiam Platoniam amore repeti solet, primum ostendam, non fuisse eos erga philosophiam hanc ita animatos, ut eius auctoritate ad has illasve sententias probandas amplectendasque se adduci videantur passi fuisse; tum vero demonstrabo, eos unam scripturam sacram veri cognoscendi ac iudicandi fontem habuisse, adeoque a probanda quacunque sententia aliunde arrepta quam maxime fuisse alienos, neque ullum aliud unquam professos, quam quod illius auctoritate ipsis videretur munitum, hincque eos pro novo potius et singulari philosophorum genere maluisse haberi, quam ullius reliquorum philosophorum scholae addictos censer; denique quae ex Platonica philosophia in religionis doctrinam ab iis dicuntur transfumta fuisse, ea non modo ipsos docebo, aliunde se

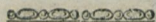
B 2

didi-

49) Auctor nimirum libri not. 36. iam laudati: *Histoire critique de l'Electisme.*

50) In *Diff. de originibus Philosophiae ecclesiasticae*, (Tubing. 1781.

4.) pag. 17. ff. quae cum inserta est *Selectis historico-philosophico-theologicis*, (Lips. 1787.) tum germanice etiam versa extat in eiusdem viri *Bibliorb. PP.* Vol. VI. pag. 403.

didicisse profectos esse, sed per singula etiam eundo, re vera aliunde fuisse profecta, declarabo.

I.

Quod igitur primum attinet, constat quidem, nonnullos veterum doctorum ab initio ipsos fuisse philosophiae gentili, nominatimque Platonicae, addictos; verum hi tamen non modo post philosophiae illi omnique religioni gentili hac ipsa de causa renunciarunt, quod nihil in ea reperissent, quo ipsorum veri cognoscendi cupiditati satisfaceret, sed per omne etiam reliquum tempus animum ab omnibus philosophorum gentilium sectis alienum variis modis declararunt. Certe *Iustinus* quidem *Martyr*, qui praecipuo philosophiae amore exarserat, cum, ut ipse narrat⁵¹⁾, alium post alium philosophum gentilem adiisset, a nullo autem, ne Platonicae quidem scholae doctore excepto, quod quaereret, edoctus esset, vidissetque insignem Christianorum in religione sua profitenda perferendisque malis hac ipsa de causa iis immisissis constantiam, magnopere dicit optasse, ut et ipse Christianus fieret, *χριστιανός*, inquit⁵²⁾, *εὐεθῆναι καὶ εὐχόμενος καὶ παρμάχως ἀγωνιζόμενος, ὁμολογῶ· ἔχ' ἔτι ἀλλότρια ἔστι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ὅτι ἕκ' ἔστι πάντῃ ὅμοια, ὥσπερ ἐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, Στωϊκῶν τε καὶ ποιητῶν καὶ συγγραφέων.* Quod igitur in gentilibus quidem philosophis desideravit, id apud Christianos se reperisse, laetus agnovit. Similiter de causa etiam *Tatianus*, qui et ipse fuit religione gentilis, licet non parum per Graecorum philosophiam existimationis esset adeptus, tamen ei se dicit valedixisse, religionemque christianam amplexum

51) In *dialog. c. Tryph.* pag. 103. ff. edit. Bened.

52) *Apolog. II.* §. 13. p. 82. edit. Thalem.

plexum esse⁵³). Idem valet de *Athenagora*, *Theophilo Antiocheno*, *Hermia* et aliis. Neque vero hi viri hanc de gentili philosophia sententiam suam unquam mutarunt, sed semper ab omnibus eius sectis ita abhorruerunt, ut nullam esse statuerent, quae verum unice teneret, sed omnes potius multis iisque perniciosissimis erroribus contaminatas esse defenderent; idque ipsum caeteri etiam doctores christiani professi sunt. Hinc non modo universos philosophos gentiles variis de causis atque nominibus taxarunt ac reprehenderunt et confutarunt, atque philosophum philosopho opposuerunt, ut, quantopere inter se diversi essent, sibi que contrarii, ostenderent, hacque ipsa re auctoritatem eorum labefactarent atque infringerent, sed singulas etiam sectas oppugnarunt, et quam male cuiusque earum placita secum consentirent, quamque multis quaelibet infecta esset erroribus, ita declararunt, ut de Platonica id non minus, quam caeteris, defenderent, hocque unum omnibus perinde reliquum facerent, ut quamlibet veri aliquam particulam tenere concederent⁵⁴). Si autem haec fuit eorum de philosophis istis, cum universis, tum singulis, sententia, qua tandem veri spe-

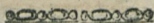
B 3

cie

53) *Orat. adv. Graec. c. II. p. 6.* edit. Worth. τῆτι χάριν ἡμετέρας τῆ παρ' ἡμῖν σοφίᾳ, καὶ εἰ πάντων σεμνὸς τις ἐν αὐτῇ; et c. *LVI. p. 123.* ταῦτα μὲν ἔν ἐ παρ' ἄλλοι μαθὼν ἐξεδέμην, πολλὴν ἐπιφοιτήσας γῆν, καὶ τῆτο μὲν σοφίας τῆσας τὰ ἡμέτερα, τῆτο δὲ τέχναις καὶ ἐπινοίαις ἐγνωσῆσας πολλαῖς. — διόπερ χαίρειν εἰπὼν καὶ τῆ Ρωμαίων μεγαλαυχίᾳ, καὶ τῆ Ἀθηναίων ψυχρολογίᾳ, δόγμασιν ἁσυναρτήτοις, τῆσ καθ' ἡμῶσ βαρβάρου φιλοσοφίας ἀντεποιήσάμην.

54) Non opus esse arbitror, ut hoc singulis eorum locis commemorandis atque recitandis confirmem, cum ea in re abunde iam ab aliis otium mihi factum esse intelligam, inter quos nominatim laudandi sunt Liv. Galantes in *Christianae Theologiae cum Platonica comparatione*, lib. I. pag. 20. ff. Fr. Baltus *lib. II. et III.* operis iam laudati, quorum uterque, quae Platoni inprimis a nostris fuerunt obiecta, enarrat, et Brucke-

rus

cie defendi poterit, eos Platonis certe tanto amore captos fuisse, ut plura eius placita in suam doctrinam transfundere, eamque iis accommodare non dubitarent? Estne, quaeso, credibile, *praecipuo* quem posse in eum doctorem amore ferri, quem gravissimis erroribus implicatum censet, eoque ipso caeteris nihil praestare concedit? Ut nihil iam dicam de eo, quod nostros supra vidimus de Platone defendisse, eum his ipsis erroribus suis pessimarum haeresium auctorem extitisse.

At, inquis, si vel maxime non totam philosophiam Platoniam, qua talem, receperunt, quod nemo sanus defenderit, multa tamen vera in ea agnoverunt, et admodum honorifice de illa statuerunt, hincque non improbabile est, eos multa etiam sibi ex ea vindicasse, suaeque doctrinae, vana *ἀφ' ὁδοῦ* opinione deceptos, intulisse⁵⁵⁾. Etenim ille ipse quidem Iustinus Martyr, qui e Platonis schola ad Christianos transit, quanquam in ea non omnino sibi satisfactum esse, vel hoc ipso transitu suo declaravit, tamen nec Platonis dogmata a Christo prorsus aliena esse professus est⁵⁶⁾; Clemens vero Alexandr. non dubitavit eum non modo veritatis studiosum, sed divino adeo velut spiritu actum dicere⁵⁷⁾; similesque laudes alii etiam plures ipsi tribuerunt⁵⁸⁾. Audio equidem, neque
omni

rus in *Hist. crit. philos. T. III. pag. 324-331.* qui, quid in qualibet secta desideraverint, exponit.

55) Est haec solennis Bruckeri adversus Baltum exceptio, quam ad nauseam usque in Opere eius philosophico repetitam reperies, cfr. v. c. To. III. p. 331. 334. 397. etc.

56) In loco paulo ante p. 12. laudato.

57) *Φιλαληθεία* et *ὄν θεοφορούμενον* *Sermon. I. I. §. 8. p. 341. ed. Pott.* itemque I. V. §. 12. p. 692.

58) Quas et ipsas in unum collectas videre poteris in eodem, quod modo commemoravi, Livii Galantis opere, lib. I. p. 16-20.

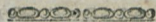
omni haec veritatis specie destitui, ingenue profiteor. At enim-
vero, si in Platonica philosophia vera quaedam agnoverunt docto-
res illi, num de caeteris forte Philosophorum sectis id minus valere
putarunt? Nonne ipse potius Iustinus, ubi Platonis doctrinam a
Christo non alienam esse dicit, neque caeterorum philosophorum
scriptorumque gentilium sententias ab eo alieniores esse defendit,
dum diserte addit, Platonis placita Christi decretis non minus esse
dissimilia, quam reliquorum vel Stoicorum, vel poetarum, vel
aliorum scriptorum ⁵⁹⁾? Atque id ipsum nonne aperte etiam do-
cuerunt Clemens Alexandrinus ⁶⁰⁾, Minucius Felix ⁶¹⁾, Lactan-
tius,

59) Οὐχ ὅτι, inquit I. I. ἀλλό-
τρια ἔτι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τῆ χειρῆ,
ἀλλ' ὅτι ἕκ ἐπι πάντη ὁμοία, ὥσπερ εἶδὲ
τὰ τῶν ἄλλων, Ἑστικῶν τε καὶ ποιητῶν
καὶ συγγραφέων. Negat quidem Bru-
ckerus *histor. crit. philos.* T. III. p.
371. haec verba sic, ut equidem
feci, esse interpretanda, ut Platonis
dogmata negentur Christi decretis in
omnibus similia esse, sed dicit, illud
ἕκ ἐπι πάντη ὁμοία hoc potius sibi velle,
ut Platonis dogmata sibi ipsis non
fatis dicantur constare. Verum hac
de re plane non video Iustino nunc
fermonem esse, sed id potius docet,
Platonis doctrinam non totam qui-
dem a Christi decretis alienam esse,
neque tamen ei prorsus respondere.
Huius enim rei, ut ipse Bruckerus
agnoscit, in sqq. rationem aliquam
reddit, dum haec addit: ἕκαστος γὰρ
τις ἀπὸ μέρους τῶ σπευματικῶ θείῳ λόγῳ

τὸ συγγενὲς ὁρῶν, καλῶς ἐφθέγγετο· οἱ
δὲ τὰναντία αὐτοῖς ἐν κυριότεροις εἰρηκί-
τες, ἕκ ἐπισημῶν τὴν ἀποπτον, καὶ γινῶσιν
τὴν ἀνέλεγκτον φαίνοντο ἐσχημαίνειν, κ. τ. λ.

60) *Serom. l. I. §. 13. p. 349.*
Αἱ τῆς φιλοσοφίας τῆς τε βαρβάρου, τῆς
τε Ἑλληνικῆς αἰρέσεις, ἐκάστη ὅσπερ ἔλα-
χεν, ὡς πᾶσαν αὐχρῆ τὴν ἀληθειαν· φωτὸς
δ' αἶμα, ἀνατολῆ πάντα φωτίζετο. ἕξυ-
παντες ἦν Ἕλληνες τε καὶ βάρβαροι, ὅσοι
τάληθῶς ἀρεχθῆσαν, οἱ μὲν ἕκ ὀλιγα, οἱ
δὲ μέρος τι εἶπερ ἄρα τῶ τῆς ἀληθείας
λόγῳ, ἔχοντες ἀναδειχθεῖεν. κ. τ. λ.

61) *Octav. c. XX. p. 116. ed.*
Lindn. Exposui opiniones omnium
ferme philosophorum, quibus illustrior
gloria est, Deum unum multis de-
signasse nominibus: ut quisvis arbitretur,
aut nunc Christianos philosophos
esse, aut philosophos fuisse iam tunc
Christianos.

tius⁶²), et Augustinus⁶³)? Numquid ergo praecipui Platoni ea in re concesserunt? Verum sit, concesserint etiam, quo tandem alio respectu id defenderunt, nisi hoc, quod caeteris eum rarius errasse, verique plus cognovisse statuerent? Sic enim Augustinum certe praecipuae auctoritatis laudem, Platonicis tributam, intellectam velle, ipse docet: *isti, inquit⁶⁴), philosophi caeteros nobilitate atque auctoritate vicerunt, non ob aliud, nisi quia longo quidem intervallo, verumtamen reliquis propinquiores sunt veritati; itemque alio in loco⁶⁵): ideo istos philosophos dixi aliis fuisse meliores in comparatione peiorum, quia fuerunt philosophi, qui docerent, homini, cum mortuus fuerit, nullam vitam postea remanere. Talibus illi utique praepo-
nendi sunt. Et in quo illi erant meliores, quamvis in multis a veritate deviantes, tamen in quo erant istis superiores, veritati fuerant propinquantes. Quamquam post ne sic quidem satis ei fuit sententiam suam definitivisse, sed vel has etiam laudes retractavit⁶⁶), laus quoque*

62) *Instiz. div. l. VII. c. 7. p. 895.*
edit. Bünem. *Facile est docere, paene universam veritatem per philosophos et sectas esse divisam. Non enim sic philosophiam nos everimus, ut Academici solent, quibus ad omnia respondere propositum est, quod est potius calumniari et illudere: sed docemus, nullam sectam fuisse tam deviam, nec philosophorum quenguam tam inanem, qui non viderit aliquid ex vero. — Quod si existisset aliquis, qui veritatem sparsam per singulos per sectasque diffusam colligeret in unum, ac redigeret in corpus, is profecto non dissentiret a nobis.*

63) *De doctr. christ. l. II. c. 40.*
Opp. T. III. p. 32. edit. Bened.
Doctrinae omnes gentilium non solum simulata et superstitiosa fragmenta gravesque sarcinas supervacanei laboris habent, — sed etiam liberales disciplinas usui veritatis aptiores, et quaedam morum praecepta utilissima continent, deque ipso uno Deo colendo nonnulla vera inveniuntur apud eos.

64) *De civ. Dei l. XI. c. V.*

65) *Serm. CCXL. (CXXXIX.) de temp. T. V. Opp. p. 698.* edit. Bened.

66) *Retract. l. I. c. I. §. 4. T. I. Opp. p. 4.*

quoque ipsa, scribens, qua Platonem, vel Platonicos, seu Academicos philosophos tantum extuli, quantum impios homines non oportuit, non immerito mihi displicuit, praesertim quorum contra errores magnos defendenda est christiana doctrina.

Iam vero id ipsum quoque, quod veri apud Platonem eiusque sectatores sibi videbantur reperisse, num ipsius forte auctoritate moti verum iudicarunt? Id nemo profecto sibi persuaserit, qui vel illud cogitaverit, quod modo a nobis est demonstratum, eundem, ex ipsorum quidem opinione, multa etiam falsa tradidisse. Si enim hoc statuerunt, facile adparet, ex ipsius quidem auctoritate minime ab iis decerni potuisse, quid verum falsumque in eius placitis sit iudicandum, sed hoc aliunde potius ipsis fuisse constitutum; de quo post dicendi locus erit. Accedit vero et hoc, quod tantum abfuerunt, ut quicumque ei in vero definiendo cumque aliis communicando concederent, ut vel ea etiam, quae vere et recte eum docuisse iudicaret, non ex ipsius ingenio profecta, sed vel e libris Iudaeorum sacris ablata, vel a divino λόγῳ, in omnes homines delato, ipsi suggesta fuisse statuerent, inque eos, qui ipsum adeo Iesum eiusque discipulos ab illo didicisse defenderent, acriter inveherentur. Fuerant enim, ut ab his dicere incipiam, plures inter philosophos gentiles, qui Iesum eiusque apostolos ex Platonis scriptis profecisse contenderent, quorum ex numero nominatim nobis innotuit *Celsus*, qui ab Origene peculiari opere est confutatus, in quo huius criminationis eius pluribus in locis mentionem iniicit, eamque vanitatis simul et mendacii arguit⁶⁷⁾. Praeter hunc autem Ambrosium etiam eandem criminationem singulari libro

67) Operis illius L. VI. p. 279. 280. 283. 286. 288. etc. edit. Spenc.

libro repellere studuisse, auctore Augustino⁶⁸⁾, novimus. Tantum igitur abfuit, ut Iesum et apostolos a Platone quicquam didicisse concederent, ut ipsum potius Platonem, quae bona tradidisset, ab Hebraeis eorumque libris sacris furto abstulisse contenderent. Fuit enim haec admodum vulgaris et confans, quanquam parum certis, ut videtur, argumentis nixa⁶⁹⁾, multorum inter Christianos opinio⁷⁰⁾, ut philosophos gentiles, maximeque Platonem, quicquid boni habuissent, a Iudaeis per occasionem itineris in Aegyptum instituti putarent accepisse, ita quidem, ut, quae his per Mosen et prophetas fuerint patefacta, vel ex ipsis eorum libris sacris, vel ex colloquiis saltem habitoque cum iis commercio⁷¹⁾ cognoverint,

68) *Epist. XXXI. (XXXIV.) ad Paulin. T. II. Opp. p. 44.* edit. Bened. *Libros beatissimi Papae Ambrosii credo habere sanctitatem tuam, eos autem multum desidero, quos adversus nonnullos imperitissimos et superbissimos, qui de Platonis libris Dominum profecisse contendunt, diligentissime et copiosissime scripsit.* cir. etiam *de doctr. christ. c. XXVIII.*

69) De qua re praeter alios, qui de huius opinionis veritate dubitarunt, quos una cum eiusdem defensoribus laudat Bruckerus in *hist. crit. philos. T. I. p. 635.* ff. inprimis consulendus est Cl. Meiners in *der Geschichte des Ursprungs, Fortgangs und Verfalls der Wissenschaft. in Griechenland. u. Rom.* Vol. I. p. 375. ff.

70) V. c. Iustini Mart. Tatiani, Clementis Alex. Origenis, Eusebii,

Cyrilli, Minucii Fel. Augustini et aliorum, quorum quae huc pertinent, testimonia, collegerunt Menagius ad *Diog. Laert.* p. 139. ff. Kortholtus in *Pagan. obiect.* p. 27. Huetius in *Demonstr. evang. Propos. IV. c. 2. §. 14.* p. m. 91. Baltus *l. l. pag. 153.* ff. et 377. ff. Io. Lamius *de recta Christianorum in eo, quod mysterium divinae Trinitatis attinet, sententia.* (Florent. 1733. 4.) *L. II. c. VI. p. 101.* ff. *L. III. c. I. p. 139.* Lensant *Biblioth. germaniq. T. II. art. V. p. 124.* ff. et Bruckerus *l. l. et T. III. p. 332.* f. Praeivit autem nostris in hac opinione iam Iudaeorum aliquis, Aristobulus, ut diserte docet Euseb. *Praepar. evangel. L. XIII. c. XII.*

71) Neque enim hac in re invicem consenserunt, aliis quidem ipsos

verint, eadem tamen ipsi post foede corruperint atque depravaverint. Quae vero non poterant ex hoc fonte commode derivari, ea per divinum λόγον, cuius universum genus humanum particeps factum esse existimabant, ipsis suppeditata fuisse opinabantur⁷³⁾. Ita autem cum statuerent, ut, quae recte docuisse putarent Platonem et caeteros philosophos, vel per Iudaeorum, quos ipsi habebant, libros sacros ad eos pervenisse, vel illius λόγος, quem in Christo post confedisse, suosque multo plenius et rectius omnia edocuisse censebant⁷⁴⁾, interventu iis innotuisse existimarent, videturne, quaeſo, credibile, illos ea sibi in suam doctrinam iudicare potuisse transfumenda, quae non alio, quam quem ipsi multo lucidiorem habeant, ex fonte fluxisse defenderent? Nonne idem potius eos Platonismi ipsorum defensoribus responsuros fuisse existimabimus, quod Iustinus aliquo loco⁷⁴⁾ dicit: Οὐ τὰ αὐτὰ ἡμεῖς ἄλλοις δοξάζομεν, ἀλλ' οἱ πάντες τὰ ἡμέτερα μιμνήμενοι λέγουσι;

C 2

At

ipſos libros Iudaeorum sacros a Platone lectos, et Ieremiam adeo prophetam ab ipſo auditum fuisse defendentibus, aliis vero de commercio tantum cum Iudaeis in Aegypto habito, cogitantibus, quam posteriorem sententiam Augustinus maxime, repudiata priore, quam ante ipse fuerat secutus, defendit *de civit. Dei* l. VIII. c. II. et *Retract. L. II. c. 4.*

72) Cuius veterum doctorum sententiae testimonia quaedam attuliam in *Pr. de causis alieni Platon. recens. a relig. christ. animi*, p. 23,

not. 67. Plura vero ex libello Dommerichii ibi laudato poterunt cognosci.

73) Quod in hac ipsa re disertè monet Iustin. Mart. *Apol. II. §. 10. p. 79.* Thal. ubi postquam gentiles philosophos ex divini illius λόγος suppeditatione sua hausisse defenderat, ita pergit: ἐπειδὴ δὲ ἔ πάντα τὰ τῷ λόγος ἐγνώρισαν, ὃς ἐστὶ Χριστός, ἐναντία ἑαυτοῖς πολλὰκις εἶπον; cum quo loco et alius eiusdem *Apolog. §. 13. p. 82.* citari poterit.

74) *Apolog. I. §. 78. p. 57.*

At enimvero hic rursus intercedit Bruckerus, dicitque in hac ipsa praeiudicata nostrorum opinione, qua probas et rectas Platonis caeterorumque philosophorum sententias vel *λείψανα* esse putaverint revelatae per *λόγον* mentibus eorum veritatis, vel thesauros Hebraeis et Christianis, veris iustisque revelationis divinae possessoribus, furto subductos⁷⁵⁾, causam quaerendam esse, ob quam has eorum sententias suae doctrinae inferendas iudicaverint. Hinc enim eos sibi quasi ius aliquod vult asseruisse, haec dogmata sibi vindicandi et ad suae religionis confirmationem traducendi, iamque eos saepe levissima similitudinis specie ita deceptos fuisse, ut quae Platonis placita librorum sacrorum decretis dissimillima fuerint, iis tamen prorsus respondere statuerint. Quod posterius ut lubenter equidem concedo, ita tamen non possum, quin denuo repetam, quod modo admonui, me non videre, cur aliunde sibi petenda iudicaverint, quae ipsos se puriora iam tenere putarent. Atque hac in re recte me iudicasse, eos ipsos possum testes commemorare atque producere. Ubi enim accusabantur a gentilibus, se haec vel illa a Platone aliisque philosophis petiisse, id magnopere impugnabant, et a prophetis potius ea se didicisse contendebant; cuius rei Origenes nobis exemplum praebet, qui ad calumniam quidem Celsi, qua quae de beata post mortem vita docerent Christiani, e Platone ipsos sumissee criminabatur, hoc ipsum respondet⁷⁶⁾, non ab hoc, sed

75) Quae sunt ipsa eius verba in *Histor. crit. Philos.* T. III. p. 319. cum quo loco citari etiam possunt, quae ibidem habet pag. 335. ff.

76) *Adv. Cels. L. VII. pag. 351. f.* Spenc. τὰς δε προφητείας, ἀφ' ὧν σοχηζόμεθα, καὶ τὸν Πλάτωνα ἐληφένου, οἱ

συγγενῶς τοῖς προφήταις καὶ ἐνθὺς βιώσαντες, καὶ πάντα τὸν χρόνον ἀναθέντες τῇ ἐξετάσει τῶν ἱερῶν γραμμάτων, τοῖς ἐπιτηδεύουσιν διὰ βίην καὶ ἀκαρτέτητα καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα φιλομάθειαν παρατήσαν. ἡμῖν δὲ προκείμενον ἦν δεῖξαι, ὅτι ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀπὸ Ἑλλήνων ἢ Πλάτωνος τὰ περὶ τῆς

sed a prophetis potius, quos Plato consulisset, ea se accepisse. Quo ipso iam ad alterum argumentum perducor, quo, veteres doctores christianos culpa corruptae per Platonicas sententias Theologiae liberandos esse, planum facere constitui.

II.

Unam nimirum scripturam s. veri cognoscendi atque iudicandi fontem illi agnoscebant, hincque a probanda quacunque sententia aliunde arrepta alienissimi erant, et hanc modo doctrinam se profiteri declarabant, quae ex librorum sacrorum fonte hausta esset, eamque solam sapientiae nomine dignam iudicabant. Omnino enim hoc sibi persuasum habebant, non posse veri quicquam ab homine cognosci, nisi id ad Deo fuerit edoctus; quam sententiam non modo diserte v. c. profitentur Origenes⁷⁷⁾ atque Lactantius⁷⁸⁾, sed illud etiam prodit, de quo dixi modo, quod omnes veras, quae quidem sibi viderentur, gentilium philosophorum sententias a divina institutione repetierunt, dum eas vel ex libris Hebraeorum sacris, vel ex insiti hominum animis λόγος institutione fluxisse sta-

C 3

tuerent.

τῆς ἀγίας γῆς εὐλόγησεν· ἐκεῖνοι δὲ, νεώτεροι γενόμενοι ἢ μόνον τῆ ἀρχαιοτάτης Μωϋσέως, ἀλλὰ καὶ τῶν πλείων προφητῶν ἦτοι παρακηκόασι τινῶν ἀνισσομένων περὶ τῶν τοιούτων· ἢ καὶ ταῖς ἱεραῖς ἐντυχόντες γραφαῖς, παραποιήσαντες αὐτὰ, τοιαῦτά τινα περὶ τῆς κρείττονος εὐλόγησεν γῆς.

77) *Adv. Cels. l. VII. p. 360.*

Spenc. Ἡμεῖς δὲ ἀποφανόμεθα, ὅτι ἐκ αὐτάρεως ἢ ἀνδροπίνῃ φύσει ἔπος ποτ'

ἔν ζητήσῃ τὸν Θεόν, καὶ εὐρεῖν αὐτὸν καθαρώς, μὴ βοηθηθεῖσα ὑπὸ τῆς ζητημένης.

78) *Divin. Instir. l. II. c. 3. §. 23.* Homo per se ipsum pervenire ad banc scientiam (veri) non potest, nisi doceatur a Deo. *It. l. VII. c. 2. roz. et c. 7. §. 4.* Verum non nisi eius scire est, qui sit doctus a Deo. Neque enim potest aliter repudiare, quae falsa sunt, eligere ac probare, quae vera.

tuerent⁷⁹⁾. Quae autem nulla niterentur divina institutione, sed ab hominibus essent inventa atque excogitata, ea hac ipsa de causa non posse non vana et falsa esse pronunciabant⁸⁰⁾. Hinc igitur non alium iam neque limpidiorem veri cognoscendi fontem patere existimabant, quam vel Mosis et prophetarum scripta, vel doctrinam a Iesu traditam, Apostolorumque et Evangelistarum scriptis comprehensam, ideoque non modo ipsi ex eo hauriebant, sed gentiles etiam, ut eum adirent, hortabantur; in quam rem vel aliquot eorum testimonia commemorasse suffecerit⁸¹⁾. Pertinent autem huc Theophili quidem Antiocheni haec⁸²⁾: διὸ δαίνυται πάντας τὰς λοιπὰς πεπλανῆσθαι· μόνος δὲ χριστιανὸς τὴν ἀλήθειαν κεραιρηκέναι, οἷτως ὑπὸ πνεύματος ἁγίου διδασκόμεθα, τῆ λαλήσαντος ἐν τοῖς ἁγίοις προφῆταις, καὶ τὰ πάντα προκαταγγέλλοντος· καὶ τὸ λοιπὸν ἔσω σοὶ Φιλοφρόνας ἐρευνᾶν τὰ τῆ θεῶ, λέγω δὲ τὰ διὰ τῶν προφητῶν ἐρηθέντα, ὅπως

79) Nam et hanc Deo non minus tribuendam statuerunt, quam quae ex illis libris profecta esset; unde Origenes *adv. Cels.* l. VI. p. 276. diserte dicit, Deum philosophis illis quicquid veri tradidissent, revelasse, (ὁ θεὸς γὰρ αὐτοῖς ταῦτα, καὶ ὅσα καλῶς λέλειπται, ἐφανερώσει,) non alio haud dubie modo id factum cogitans, quam divini illius, quem dixi, λόγῳ interventu, ut ad hunc ipsum eius locum pluribus demonstravit Moshemius in *vers. huius libri german.* p. 593.

80) Quod diserte defendit Clemens Alex. *Strom. lib. I. §. VII.* p. 338. Pott. ὅσα δὲ, inquit, ἀνθρώπων λογισμῶν ἀποτιθέμενοι παρεχόμενα

ξάν, ταῦτα ἕκ ἂν ποτε θεῶ εἴποιμ' ἂν; itemque Lactantius *divin. Instit.* l. VII. c. 2. §. 11. *Necessè est, omnes philosophiae sectas alienas esse a veritate, quia homines erant, qui eas constituerunt, nec ullum fundamentum aut firmitatem possunt habere, quae nullis divinarum vocum fulciuntur oraculis.*

81) Plura suppeditabit Chr. Guil. Franc. Walchii liber: *Kritische Untersuchung vom Gebrauch der heiligen Schrift unter den alten Christen in den vier ersten Jahrhund.* pag. 168.

82) *L. II. ad Autolyc. c. 33. et 34. pag. 373.* edit. Bened. c. 117. et 118. ed. Wolf. p. 224. 226

ὅπως συγκεντρώσας τὰτε ὑπὸ ἡμῶν λεγόμενα, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν
 δυνήσει εὐρεῖν τὸ ἀληθές; Clementis Alex.⁸³⁾ Φωνῆ Κυρίᾳ παιδευόμεθα
 πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. εἰ γὰρ ἀπλῶς ἀποφαινομένοις ἀν-
 θρώποις προσέχομεν, οἷς καὶ ἀνταποφαινεσθαι ἐπ' ἴσης ἔξεσιν. εἰ δ'
 ἐκ ἀρεκῆ μόνον ἀπλῶς εἰπεῖν τὸ δόξαν, ἀλλὰ πιστώσασθαι δεῖ τὸ
 λεχθῆν, εἰ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένομεν μαρτυρίαν, ἀλλὰ τῇ τῆ Κυρίᾳ
 Φωνῇ πισθόμεθα τὸ ζητούμενον· ἢ πασῶν ἀποδείξεων ἐχεγγυωτέρα,
 μᾶλλον δὲ, ἢ μόνῃ ἀπόδειξις ἴσα τυγχάνει; itemque Irenaei⁸⁴⁾:
Non per alios dispositionem salutis nostrae cognovimus, quam per eos,
per quos Evangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc praeconave-
runt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt,
fundamentum et columnam fidei nostrae futurum. Neque vero veri
 modo cognoscendi fontem libros illos habebant, sed eius etiam
 iudicandi unicam eos normam praebere statuebant, ideoque omnia
 etiam gentilium philosophorum placita ad eam ita exigebant, ut quid
 verum falsumque in iis esset iudicandum, ex sola cum doctrina in illis
 libris tradita vel convenientia vel repugnantia effici atque intelligi
 posse sibi persuaderent⁸⁵⁾. Atque hoc quidem veri cognoscendi
 atque iudicandi fonte ita acquiescebant, ut ultra scientiam inde
 haustam sapere velle minime audent, in quam rem inprimis no-
 tabilis est Tertulliani locus⁸⁶⁾, ubi viderint, inquit, qui Stoicum et
Platonicum et dialecticum Christianismum protulerunt. Nobis curiosi-
tate opus non est post Christum Iesum, nec inquisitione post Evangelium.

Cum

83) *Svrom. l. VII. §. 16. p. 89 I.*
 Pott.

84) *Adv. haeref. l. III. c. I. p.*
 173. edit. Maff.

85) Ex hac enim una re eos de
 gentilium philosophorum placitis in-

dicaſſe, omnia profecto scripta eorum,
 in quibus de eorum vel veritate vel
 falsitate disputant, declarant.

86) *De praescript. haerer. c. VII.*
 p. 10. T. II. Opp. edit. Seml.

Cum credimus, nihil desideramus ultra credere. Hoc enim prius credimus, non esse, quod ultra credere debemus. Ex hoc igitur uno idoneo veri cognoscendi fonte cum suam doctrinam fluxisse statuerent, profecto non mirum est, tantam eos auctoritatem illi tribuisse, ut solam sapientiae nomine dignam iudicarent, gentilium autem philosophiae id nominis plane denegarent, eamque suae doctrinae longe postponendam esse defenderent; de qua re cum plura eorum loca testentur, facile intelligitur, unum tantum alterumve eorum a me nunc in medium posse proferri. Sic Iustinus Mart. ⁸⁷⁾ v. c. non dubitat, Christianorum dogmata omni humana sapientia praestantiora declarare; Clemens vero Alexandr. ἡ μὲν, inquit ⁸⁸⁾, βάρβαρος Φιλοσοφία, ἣν μεθέπομιν ἡμεῖς, τελεία τῷ ὄντι καὶ ἀληθής; similiterque Lactantius ⁸⁹⁾. Ego vero ne studiosos quidem sapientiae philosophos esse concesserim, quia illo studio ad sapientiam non pervenitur. Nam si facultas inveniendae veritatis huic studio subiaceret, et si esset id studium tanquam iter ad sapientiam, aliquando esset inventa. Quum vero tot temporibus, tot ingenüs in eius inquisitione contritis, non sit comprehensa: adparet, nullam esse ibi sapientiam. Non ergo sapientiae student, qui philosophantur: sed ipsi studere se putant, quia illud, quod quaerunt, ubi aut quale sit, nesciunt; et alio loco ⁹⁰⁾: philosophiam tollimus, quia humanae cogitationis inventio est; sopheriam defendimus, quia divina traditio est, eamque ab omnibus suscipi oportere testamur. Hoc igitur loco doctrinam divinam humanae philosophiae ita opponit Lactantius, ut eam κατ' ἐξοχήν sopheriam dicat; alii tamen nostrorum doctorum hanc eandem doctrinam suam philo-
sophiae

87) *Apol. II. §. 10. pag. 78. Thal.*
μεγαλειώτερα μὲν ἔν πάσης ἀνθρώπειν δι-
δασκαλίας φαίνονται τὰ ἡμέτερα.

88) *Serom. I. II. §. 2. pag. 430.*

89) *Divin. Instir. I. III. c. 2. §. 7.*

90) *Ibid. lib. III. c. 16. §. 10.*

phiae etiam nomine adpellare non dubitarunt, quorum loca videri possunt apud Kortholtum ⁹¹⁾, Suicerum ⁹²⁾, Salmasium ⁹³⁾, atque Bruckerum ⁹⁴⁾, quorum posterior recte etiam admonuit, in hac, quam dicunt illi, philosophia minime cogitandam esse naturalem aliquam rerum divinarum humanarumque cognitionem, ex rationis principii illam deductam, sed ipsam potius doctrinam divinitus patefactam ea significari. Id enim praeter laudata iam loca illud etiam confirmat, quod Clemens Alex. de huius philosophiae christianae natura pluribus disputans tradit, eiusque praecipuum esse dicit obiectum, his quidem verbis usus ⁹⁵⁾: τὴν ὑπόθεσιν ἢ τὴν κατὰ ἐκείνην αἵρεσιν ἀγωγὴν φάμεν, ἀλλ' ὅπερ ἄνω ἐστὶ φιλοσοφία, ὀρθῶς σοφίαν τεχνικὴν τὴν ἐμπειρίαν παρέχουσαν τῶν περὶ τὸν βίον· τὴν δὲ σοφίαν, ἐμπεδον γινώσιν, θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων κατὰληψιν τινα βεβαίαν ἔσαν καὶ ἀμετάπτωτον, συνειληφύϊαν τὰ τε ὄντα, καὶ τὰ παροχρηκότα, καὶ τὰ μέλλοντα· ἣν ἐδιδάξατο ἡμᾶς διὰ τε τῆς παρεστίας, διὰ τε τῶν περὶ φητῶν ὁ κύριος· καὶ ἐστὶν ἀμετάπτωτος ὑπὸ λόγου παραδοθεῖσα· — ταύτης ἐν τῆς σοφίας ἐπιθυμίῃ ἡ φιλοσοφία, τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ὀρθότητος τῆς λόγου, καὶ τῆς τῆς βίης καθαρότητος, ἀγαπητικῶς καὶ φιλητικῶς διατεθεῖσα πρὸς τὴν σοφίαν, καὶ πάντα πράττεισα ἕνεκα τῆς τυχεῖν αὐτῆς. Φιλόσοφοι δὲ λέγονται παρ' ἡμῶν μὲν, οἱ σοφίας ἐρῶντες, τῆς πάντων δημιουργῶ καὶ διδασκαλῆς, τριτέσι γνώσεως τῆς οὐδ' οὐδ' οὐδ'· παρ' Ἑλλήσι δὲ, οἱ τῶν περὶ ἀρετῆς λόγων ἀντιλαμβανόμενοι. Hic autem locus simul et hoc declarat, non suam modo doctrinam philosophiae nomine nostros adpellasse, sed sibi

91) In *Comment. ad Iustin. Mart.* pag. 6.

92) In *Theaur. eccles. T. II. p.* 1438. ff.

93) *Ad Tertullian. de poll.* p. 66. ff.

94) *Hist. crit. philos. T. III. pag.*

245. ff.

95) *Strom. lib. VI. §. 7. p.* 767.

fibi etiam ipsis philosophorum nomen vindicasse; idque pluribus etiam cum eiusdem Clementis, tum aliorum scriptorum testimoniis confirmatur. Nam et alibi idem Clemens Christianos dicit *Φιλοσόφους τῷ Θεῷ*⁹⁶); Iustinus autem, ubi suam ad Christum conversionem describit, se philosophum factum declarat⁹⁷), et Lactantio iidem Christiani dicuntur *philosophi nostrae seculae, quam tuemur*⁹⁸). Neque vero nomen tantum philosophorum usurparunt, sed eorum saepenumero etiam habitum vel servarunt, vel sumserunt. Sic *Iustinum* quidem *Martyrem* pallio, quo quippe vestimenti genere philosophos olim usos fuisse novimus, indutum fuisse, non modo ipse haud obscure significat⁹⁹), sed diserte etiam tradunt Eusebius¹⁰⁰) atque Hieronymus¹), qui idem etiam testatur de *Aristide* Atheniensi²), et de *Heracla*³), scholae Alexandrinae doctore, quemadmodum de *Athenagora* Philippus Sidetas⁴), et de Hera-

cla

96) In eodem *libr. Strom.* §. XIV. pag. 793.

97) In *Dial. c. Tryph.* §. VIII. p. 109. ed. Ben. ἐμὲ δὲ παρεκρήμα πῦρ ἐν τῇ ψυχῇ ἀνήφθη, καὶ ἔρωσ ἔχει με τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἳ εἰσι Χριστῷ φίλοι· διαλογιζόμενός τε πρὸς ἑμαυτὸν τὰς λόγους αὐτῶν, ταύτην μόνην εὐρισκὸν φιλοσοφίαν ἀσφαλῆ τε καὶ σύμφορον. ὅπως δὴ καὶ διὰ ταῦτα φιλόσοφος ἐγώ.

98) *De opific. Dei c. I.* §. 2. p. III 5.

99) Dum in prooemio dialogi cum Tryph. narrat, Tryphonem ex habitu suo collegisse, se philosophum esse.

100) *Hist. eccles. l. IV. c. II.* ubi μάλιτα, inquit, ἤμαρζεν ἐπὶ τῶνδε Ἰουστίνος ἐν φιλοσόφῳ σχήματι πρεσβεῶν τὸν θεῖον λόγον.

1) *De vir. illustr. c. 33.* apud Fabric. in *Bibliorb. eccles. p. 91.* ubi dicitur ei *Iustinus philosophus, habitu quoque philosophico incedens.*

2) *L. L. c. 20. p. 86.* *Aristides, Aethiencensis philosophus eloquentissimus, et sub pristino habitu discipulus Christi.*

3) *L. L. c. 54. p. 127.* *Heraclas sub habitu philosophi perseverabat.*

4) In fragmento ab Henr. Dowello ad calcem *Dissertationum in Irenaeum* edito, et a Fabricio in *Luce salutari Evangel. p. 188.* repetito, ubi

da etiam Origenes ⁵⁾, de *Gregorio* autem *Thaumaturgo* Gregorius Nyssenus ⁶⁾; ut nihil iam dicam de *Tertulliani* pallio, cuius quippe causa ambigua adhuc est atque incerta ⁷⁾. Ut autem hoc philosophorum nomen non tantum usurparent, sed re etiam ipsa tuerentur, coeperunt iam primum omnium suam ipsorum doctrinam philosophico quodam modo et ordine tractare, aliisque exponere, et contra adversariorum calumnias eam defendere. Quod a quibus potissimum, quoque modo factum fuerit, non opus est, ut de nunc exponam, cum in ea re explicanda satis iam desudaverint Duumviri celeberrimi, Christ. Frid. Roeslerum dico, qui non modo origines huius philosophiae ecclesiasticae patefecit, sed eius praecipua etiam capita est persecutus ⁸⁾, et Magnif. ac S. V. Rosenmüllerum, Fautorem et Collegam pie colendum, qui et ipse cum

D 2

de

ubi audit illi ἀνὴρ ἐν αὐτῷ χριστιανισμῷ τῆ περὶ βίβλου. Fateor tamen huius quidem scriptoris sublestam esse fidem, qua de re videnda sunt, quae monuit Andr. Polyc. Leyserus in *Diss. de Athenagora, Atheniensi, philosopho christiano*, (Lips. 1736.) §. IV.

5) Apud Euseb. *Hist. eccles. l. VI. c. 19.* ubi sic de illo: διὸ καὶ πρότερον κοινῇ δεδιῆτι χρώμενος, ἀποδυσάμενος καὶ φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα, μέχρι τῷ δευτέρῳ τιθεῖται.

6) In vita eius *T. III. Opp. p. m.*

534.

7) Dubitatur nimirum, utrum eo sumendo Christianismum fuerit professus, an vero, ad Montanistarum castra transgressus, severioris tantum

vitae rationem a se susceptam voluerit significare, qua de re, ut de hac omni pallii Christianorum causa praeter Salmasium in *notr. ad Terrull. de pall. p. 68. ff.* conferendus est Christ. Guil. Franc. Walchii libellus: *Antiquitates pallii philosophici veterum Christianorum* (Ien. 1746. 8.) p. 221. ff.

8) Prius quidem in *Dissert. supra iam laudata de Originibus philosophiae ecclesiasticae*, posterius autem in tribus *Dissertat. Tubingae, an. 1782. et 83.* editis, quarum prima quidem exponit *Philosophiam veteris ecclesiae de Deo*, secunda eiusdem ecclesiae *philosophiam de mundo*, et tertia *de spiritu*.

de originibus et causis huius rei, tum vero etiã de pretio ei statuendo disputavit⁹⁾. Neque vero in sua tantum doctrina explicanda atque defendenda laborarunt, sed gentilium etiã philosophorum scripta adierunt, eorumque placita, ut supra iam docui, diligenter examinerunt et invicem compararunt, quaeque falsa in iis iudicarent, oppugnarunt, quae vero bona iis viderentur, ipsi arripuerunt, inque suae causae commodum ita converterunt, ut iis ad sua ipsorum dogmata vel defendenda vel illustranda atque confirmanda uterentur; de qua eorum agendi ratione omnia eorum scripta, inprimis apologetica, luculentissime testantur.

Atque hanc talem philosophiam, omnium philosophorum rectas et ad scripturae normam, ut ante vidimus, exactas atque examinatas sententias complectentem, iis haud dubie in locis in animo habuerunt, in quibus summam illi philosophiae praestantiam praedicant, eiusque cognitionem omnibus necessariam esse demonstrant, quales laudes apud Iustinum v. c. Mart. leguntur, qui ἐστὶ γὰρ, inquit¹⁰⁾, τῷ ὄντι φιλοσοφία μέγιστον κτήμα καὶ τιμιώτατον θεῶν, ἧτε προσάγει καὶ συνίστησιν ἡμᾶς μόνη: καὶ ὅσοι ὡς ἀληθῶς ἔσθ' εἰσιν, οἱ φιλοσοφία τὸν νῦν προσεσχικότες. In hac autem philosophia eum non de singularis cuiusdam sectae philosophiae formula, sed de illa, quam dixi, eclectica philosophia cogitasse, ea docent, quae mox addit: τί ποτε δὲ ἐστὶ φιλοσοφία καὶ ἔχ' χάριν κατεπέμφθη εἰς τὰς ἀνθρώπους, τὰς πολλὰς λέληθεν. Οὐ γὰρ ἂν Πλατωνικοὶ ἦσαν, ἔδ' Ἐπικουρικοὶ ἔδ' Ἀριστοτελικοὶ, ἔδ' Ὀρειτικοὶ, ἔδ' Ἐπιδαυροτικοὶ, μίας ἕως ταύτης ἐπιστήμης. Idem vero iudicium ferendum etiã erit de

9) In libr. de christiana Theologiae origine, (Lips. 1786. 8.) Cap. II. Sect. I. p. 39. ff.

10) Dial. c. Tryph. §. 2. p. 102. ed. Bened.

existimabant¹⁴⁾. Id autem, ut nihil iam dicam de *Ammonio Saccæ*, cuius quippe non modo persona, sed omnis etiam philosophicæ disciplinæ ratio admodum dubia est atque incerta¹⁵⁾, ab *Origene* certe ita factum novimus, ut ab unius quidem philosophi placitis probandis disciplinæ suæ alumnos studiose abstraheret, sed per omnium potius scholas ducens eos, quæ apud singulos bona et vera deprehendisset, iis apponeret, ea præsertim decerpendo, quæ pietati iuvandæ atque promovendæ prodesse, falsa autem diligenter inde fecerneret. Haec enim de docendi eius methodo diserte testatus est unus discipulorum eius, Gregorius Thaumaturgus, in

14) De quo utroque saepe differit Clemens inprimis Alex. De priori haec v. c. habet *Strom. l. I. §. I. p. 326.* καθάπερ γὰρ οἱ γεωργοὶ προαρθεύσαντες τὴν γῆν, (εἰδ' ἔτι τὸ σπέρμα καταβάλλουσιν,) ἔτι δὴ καὶ ἡμεῖς τῷ ποτίμῳ τῶν παρ' Ἑλλήσι λόγων προαρθεύομεν τὸ γεῶδες αὐτῶν, ὡς παραδείξασθαι τὸ καταβαλλόμενον σπέρμα πνευματικῶν, καὶ τῆτο εὐμαρῶς ἐκτρέψαι δύνασθαι· itemque *§. V. p. 331.* ἦν μὲν ἔν πρὸ τῆς τῷ κυρίῳ παρησίχης εἰς δικαιοσύνην Ἑλλήσιν ἀναγκαῖα φιλοσοφία· νυνὶ δὲ χρησίμη πρὸς Θεοσέβειαν γίνεται, προπαίδεια τις ἕσα τοῖς τὴν πίσιν δι' ἀποδείξεως καρπημένοις. De posteriori autem haec tradit *Strom. l. I. §. XX. p. 377.* αὐτοτελής μὲν ἔν καὶ ἀπροσδεής ἢ κατὰ τὸν Σωτῆρα διδασκαλία, δύναμις ἕσα καὶ σοφία τῷ Θεῷ· προσῖῶσα δὲ φιλοσοφία ἢ Ἑλληνική, εἰ δυνατότεραν ποιεῖ τὴν ἀληθειαν, ἀλλ' ἀδύνατον

παρέχουσα τὴν κατ' αὐτῆς σοφιστικὴν ἐπιχρησιν, καὶ διακρομένη τὰς δολερὰς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιβουλὰς, φραγμὸς οἰκίῳ εἰρητῶν καὶ θρησκῶς εἶναι τῷ ἀμπέλῳ. Cfrenda sunt, quæ de his philosophiæ gentilis a nostris colendæ causis nuper scripserunt Io. Frid. Gaabius in *den Abhandlungen zur Dogmengeschichte der ältesten griechischen Kirche*, (Ien. 1790. 8.) pag. 13. ff. et Dieter. Tiedemannus in *Geist der spekulativ. Philosoph. Vol. III. p. 169. ff.*

15) De priore cfri poterunt, quæ alibi iam admonui in Pr. aliquoties iam laud. p. 37. f. de posteriori autem perquam subtiliter et accurate nuper disputavit Roeslerus in *Diff. de commentitiis philosophiæ Ammonianæ fraudibus et noxis*, (Tubing. 1786. 4.) pag. 13. ff.

in oratione panegyrica, quam instante post multorum annorum disciplinam in patriam reditu, Caesareae Palaestinae habuit¹⁶). In hac autem versandi docendique ratione, cum, ut ipse professus est¹⁷), omnia ad religionis commodum fideique christianae apud discipulos praeparationem referret, facile poterit iudicari, non nisi huius decreta veri falsique in philosophorum illorum sententiis discernendi normam ipsi praebuisse, eumque adeo a probanda quacunque sententia, quam litteris sacris religionisque christianae praeceptis non iudicaret consentaneam, haud dubie fuisse alienissimum. Haec eadem vero cum, ut ante vidimus, reliquorum etiam illius aetatis doctorum fuerit sententia, nec illud iudicatu nunc difficile erit, quoniam iure Eclecticis illi philosophis fuerint annumerati vel annumerari debeant. Si nimirum Eclectici omnino dicantur ii, qui quaecumque ab aliis recte dicta sunt, nullo sectae discrimi-

16) *Pag. 215. f. Opp. edit. Voss.* ubi inter alia haec habet: πάντων μὲν ἔπι χρήσιμον φιλοσόφων ἐλάσαν καὶ ἀληθῆς ἦν, ἀναλέγων καὶ παρατιθέμενος ἡμῖν, ὅσα δὲ ψευδῆ ἐκκρίνων, τὰ τε ἄλλα καὶ μάλιστα ὅσα ἴδια πρὸς εὐσέβειαν ἦν ἀνθρώπων· περὶ τούτων μὲν μηδὲν προσέχειν συμβουλεύων μηδὲ εἰ πανσφόδως τις ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων μαρτυρηθεῖα, μόνῳ δε προσέχειν θεῷ καὶ τοῖς τούτοις προσήταις. Extat in hanc universam orationem peculiaris libellus Ioach. Sam. Weickhmanni, quo *Scholam Origenianam sacram ex Gregorio Thaumaturgo informatam excutit, Viteb. 1744. 4.*

17) *In epist. ad eundem Gregor. data, quae extat in eius Philocal. c. XIII. p. 41. edit. Spenc. ἀλλ' ἐγὼ τῇ πάσῃ τῆς εὐφροσύνης δυνάμει σε ἐβουλόμην καταχρησασθῆναι σε, τελικῶς μὲν εἰς χριστιανισμόν, ποιητικῶς δὲ διὰ τούτ' ἀνυπόστατον παραλαβεῖν σε καὶ φιλοσοφίας Ἑλλήνων τὰ οἰοῦναι εἰς χριστιανισμόν δυνάμενα γενέσθαι ἐγκύκλια μαθήματα, ἢ προπαιδεύματα, καὶ τὰ ὑπὸ Γεωμετρίας καὶ Ἀστρονομίας χρήσιμα ἐσόμενα εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γραφῶν διήγησιν· ἵν' ὡσπερ φασὶ φιλοσόφων παῖδες περὶ Γεωμετρίας, καὶ Μυσικῆς, Γραμματικῆς τε καὶ Ῥητορικῆς, καὶ Ἀστρονομίας, ὡς συνερίδων φιλοσοφία, τῶνδ' ἡμεῖς εἴπομεν καὶ περὶ κούτης φιλοσοφίας πρὸς χριστιανισμόν.*

discrimine facto, pro veris agnoscunt et ipsi amplectuntur, iure profecto hoc nomine poterunt adpellari¹⁸⁾; sin autem hoc nomen intelligatur sic, ut Neo-Platoniorum, qui dicuntur, philosophorum scholae Eclecticae statuatur addicci fuisse, quo sensu Olearius¹⁹⁾ olim, Moshemius²⁰⁾, atque Bruckerus²¹⁾ Eclecticos eos adpellandos esse defenderunt, non putem id nomen recte iis tribui, cum nunquam iustis argumentis doceri poterit, eos ullam aliquam philosophorum familiam unice esse secutos, sitque omnino, ut a pluribus iam est demonstratum²²⁾, omnis Eclecticae illius scholae causa, quanquam ab illis ipsis, quos modo nominavi, viris praecipue illa stabilita atque ornata, nihilominus tamen admodum lubrica atque incerta, veroque multo propius videatur, quod Cl. Roeslerus coniecit²³⁾, Eclecticos illos ex Christianis potius ortos atque profectos esse, quam hos ab illis didicisse, ac sua quaedam ab iis transfusisse. Multo igitur rectius christianos eos philosophos dixeris, qui quippe non nisi sententias divinitus sibi, ut aiebant,

18) Atque sic quidem intellexerunt hoc nomen b. Io. Geo. Walchius in *Bibliorb. parist.* p. 331. et Roeslerus in *Diff. de originib. philosoph. eccles.* p. 24.

19) In *Diff.* supra laud. de *philosophia eclectica*, c. IV. p. 1216. Operis Stanleiani.

20) In illa saepe iam a me commemorata *Diff. de turbata per Platonicos recentiores ecclesia.*

21) *Hist. crit. philos. T. II. p. 337, et. To. III. p. 337. ff.*

22) Inter quos praeter Auctorem libri francogallici supra (not. 36.) commemorati pertinent inprimis Celeb. Meinersius in libro sic inscripto: *Beytrag zur Geschichte der Denkart der ersten Jahrhund. nach Christi Geburt, in einigen Betrachtungen über die Neu-Platonische Philosophie*, Lips. 1782. 8. et Roeslerus in *Diff. de commentitiis Philosophiae Ammonianae fraudibus et noxis*, Tubing. 1786. 4.

23) *De originib. philos. eccles.* p. 22.

bant, patefactas, aliis proponerent, easque cum accurate definirerent, iustoque ordine enarrarent, tum argumentis etiam ex naturarum et ratione petitis munirent, philosophorumque gentilium similibus effatis illustrarent atque confirmarent.

III.

Atque hoc ipsum Christianorum philosophorum nomen iis nec quod ad illa religionis capita attinet, in quibus nominatim dicuntur a Platone in errorem fuisse deducti, denegandum esse, tertia iam coeptae disputationis parte ita demonstrare conabor, ut per singula haec capita eundo ostendam, nihil eos docuisse, nisi quod ipsis libris sacris praecedentibus a se defendi posse, firmiter sibi habuerint persuasum. Pertinent autem ea, quae Platoniam scholam dicuntur redolere, vel ad doctrinam de Deo absolute spectato, vel de *Δέω* eius et filio, vel de angelis, vel de homine eiusque imprimis animo, vel de virtutis cultu summoque eius sine, vel denique de futura hominis post mortem conditione.

Et in doctrina quidem de Deo absolute spectato hoc primum culpant et Platoniam esse defendunt, quod Deum nomine adpellari posse negaverint, eumque hinc *ἀνάνομον* vel *ἀνωνόμαστον* dixerint²⁴). Idem enim volunt Platonem etiam statuisse, cum universi huius patrem et invenire dixerit difficile esse, et ubi invenerimus eum, fieri posse negaverit, ut enunciatur, eiusque nos cum nomen, tum scientiam ac definitionem latere defenderit²⁵). Verum, ut iam non

24) Cf. Hahnii *Dissert.* supra (not. 28.) iam laud. p. II.

25) Quod Platonis dictum non modo scriptores gentiles, sed christiani etiam plus una vice comme-

morant, v. c. Cic. de nat. Deor. l. I. c. 12. Iam de Platonis inconstancia longum est dicere; qui in *Timaeo* patrem huius mundi nominari neget posse: in legum autem libris, quid sit omni-

non quaeram, quae Platonis hac in re sententia fuerit, hoc unum modo mihi docuisse suffecerit, eam fuisse illorum doctorum hac de re sententiam, ut si propter illam Platonici sint dicendi, ipsi etiam nostri Theologi eodem nomine fuerint adpellandi. Nimirum non omnino nomen Deo denegarunt, sed id modo defenderunt, non esse *proprium* ipsi nomen, qualia gentilium fere numina habebant. Id enim luculenter declarant argumenta, quibus hac in causa reperuntur usi fuisse, quibusque vel omnino fieri posse negarunt, ut tali nomine adpelletur Deus, vel ut fiat, opus non esse contendunt. Illud enim eo confirmarunt, quod Deus cum sit *ἀγέννητος*, adeoque nullum habeat se priorem, qui nomen ei indere potuisset²⁶), tum vero etiam *ἀεζήτος*, hincque nullum possit tale eius nomen reperiri, quod non hoc tantum illudve eius attributum aut beneficium exprimat, sed ipsam eius internam naturam declaret, eamque penitus exhauriat²⁷): hoc autem sic efficere studuerunt, ut
cum

no Deus, anquiri oportere non censet; Maximus Tyr. *Diff. XVII. p. 201.* edit. Markl. τάτα (θεῦ) ὄνομα μὲν ἔλεγει, (Πλάτων) ἢ γὰρ οἶδεν; et ē Christianis Clem. Alex. *Strom. I. V. c. XII. p. 692.* τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν τῶδε τῷ πάντος εὐρεῖν τε ἔργον, καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἐξεῖπεῖν ἀδύνατον. Ἐρητὸν γὰρ ἕδαμῶς ἐστὶν ὡς τ' ἄλλα μαθήματα, ὃ φιλαλήθης λέγει Πλάτων.

26) Hoc quidem argumento Iustinum Mart. usum esse deprehendimus, dum *Apol. II. §. 6. pag. 74.* ed. Thalem. haec habet: ὄνομα δὲ τῷ πάντων πατρὶ θετὸν, ἀγεννήτη ὄντι, ἐκ ἐστίν. ἢ γὰρ ἂν καὶ ὀνόματι προσκαγο-

ρεύηται, περσβύτερον ἔχει (ut recte legendum monet Thalemannus) τὸν φέμενον τὸ ὄνομα· τὸ δὲ Πατὴρ, καὶ Θεὸς καὶ Κτίστης, καὶ Κύριος, καὶ Δεσπότης, ἐκ ὀνόματά ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τῶν εὐποϊῶν καὶ τῶν ἔργων προσρήσεις.

27) Et hoc argumento idem Iustinus utitur *Apol. I. §. 80. p. 58.* ὄνομα γὰρ, inquit, τῷ ἀβήητῳ θεῷ ἕδαὶς ἔχει εἰπεῖν· εἰ δὲ τις τομῆσειεν εἶναι λέγειν, μέμνηε τὴν ἅστων μαθίαν. Tum vero idem etiam habet Clem. Alex. *Strom. I. V. c. 12. p. 695.* ubi postquam Deum dixerat ἀνομήματον, haec deinde huius sententiae confirmandae causa subiicit: κἂν ὀνομάζω-
μεν

cum solus sit, minime opus esse ostenderent, ut ab aliis distingueretur²⁸⁾, hincque ipsum illud Dei nomen ei quasi proprium esse statuerunt²⁹⁾. His vero argumentis ecquis, quaeso, vel nostrorum

E 2

etiam

μεν αὐτὸ ποτὲ ἢ κυρίως. καλῶντες ἤτοι ἔν, ἢ τ' ἀγαθόν, ἢ νῦν, ἢ αὐτὸ τὸ ὄν, ἢ πατέρα, ἢ Θεόν, ἢ δημιουργόν, ἢ Κόσμον, ἢ ἄς ὄνομα αὐτῷ προσφερόμενοι λέγομεν, ὑπὸ δὲ ἀπορίας ὀνόμασι καλοῖς προσχρησόμεθα, ἵνα ἔχη ἢ διάνοια, μὴ περὶ ἄλλα πλανωμένη, ἐπερίδραστοις. ἢ γὰρ τὸ καθ' ἕκαστον μνηστικὸν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ ἀδρόως ἅπαντα ἐνδεικτικὰ τῆς τῷ παντοκράτορος δυνάμεως. τὰ γὰρ λεγόμενα ἢ ἐκ τῶν προσόντων αὐτοῖς βητὰ εἶναι, ἢ ἐκ τῆς περὶ ἄλλα σχέσεως. ἢ δὲν δὲ τῶν λαβεῖν οἴοντες περὶ τῷ Θεῷ.

28) In quo quidem defendendo omnes propemodum, qui hanc sententiam professi sunt, laborarunt. Praeter Lactantium enim, cuius locus mox laudabitur, hoc argumento utuntur Iustin. Mart. *Cobort. ad Graec.* §. 21. p. 21. ed. Bened. ἢ δὲν γὰρ ὄνομα ἐπὶ Θεῷ κυριολογείσθαι δυνατόν. τὰ γὰρ ὀνόματα εἰς δῆλωσιν καὶ διάγνωσιν τῶν ὑποκειμένων κείτῃ πραγμασιῶν, πολλῶν καὶ διαφόρων ὄντων. Θεῷ δὲ ἔτε δ' οὐδεὶς ὄνομα προὔπηρχεν, ἔτε αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζειν ἢ ἡδὴ δεῖν, εἰς καὶ μόνος ὑπάρχων; et Minuc. Fel. *Octav. c. XVIII.* §. 10. *Nec nomen Deo quaeras, Deus nomen est. Illic vocabulis opus est, quum per singulos*

propriis appellationum insignibus, multitudo dirimenda est. Deo, qui solus est, Dei vocabulum totum est. Quem si patrem dixerō, terrenum opineris: si regem, carnalem suspicaris: si dominum, intelliges utique mortalem. Aufer additamenta nominum et perspicies eius claritatem. Quibus similitudo sunt, quae habet Cyprian. *de vanit. Idol. V. 7.* *Nec nomen Dei quaeras. Deus nomen est illi. Illic vocabulis opus est, ubi propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est. Deo, qui solus est, Deus vocabulum totum est. Ergo unus est et ubique totus diffusus est.*

29) Scripsi quasi proprium. Minime enim ignorarunt, nec hoc nomen eo quidem, quo omnino nomen ipsi esse negabant, sensu proprium eius nomen dici posse. Alias enim ipsi sibi repugnassent, si et esse ei, et non esse proprium nomen defendissent, atque Iustinus et Clemens Alex. (in locc. not. 26. 27. laud.) vel hoc ipsum etiam Dei nomen diferte inter ea nomina referunt, quae non possint propria ipsi nomina dici. Voluerunt igitur hoc Dei nomen propriū quasi nominis loco haberi.

Atque

etiam Theologorum calculum adiacere dubitet³⁰)? aut quis tandem, haec argumenta cogitans, suo ipsorum iudicio in hanc eos sententiam adduci potuisse, minime credibile iudicet, sed ab aliis potius eam illos suscepisse, necesse esse existimet? Neque vero ipsi ignorarunt, alios etiam ante se ita flatuisse; verum hos tamen non doctores suos ea in re praedicarunt, sed secum potius consentientes laudarunt; quod luculenter docet Lactantii exemplum, qui cum Hermetem Trismegistum Deum *ἀνώνυμον* dixisse narrasset³¹), quod ob ipsam scilicet unitatem nominis proprietate non egeat, hanc viri huius sententiam ipse deinde suo iudicio comprobatur, haec quidem ei subiiciens: *Deo igitur nomen non est, quia solus est: nec opus est proprio vocabulo, nisi quum discrimen exigit multitudo, ut unam*

Atque hoc quidem modo illorum hac de re sententia plane consentit cum Origenis iudicio, qui de hac omni causa ita decernit *adv. Celsum* l. VI. p. 320. edit. Spenc. καὶ τὸ „ἐκ ὀνομαστικῆς δὲ, διαστολῆς δεῖται“ εἰ μὲν γὰρ, ἔτι: ἕδὲν τῶν ἐν λέξεσι καὶ σημασινομένοις δυνάται παραστήσει τὰς ιδιότητας τῆ Θεῶ, ἀληθείας ἐτι τὸ λεγόμενον, εἴγε καὶ πολλὰ ποιότητες ἐκ εἰσὶν ὀνομαστικῆ. — Εἰ δὲ τὸ ὀνομαστικὸν λαμβάνεις, καὶδὸ οἶόν τε ἐστιν ὀνόμασι παραστήσει τι τῶν περὶ αὐτῆ εἰς τὸ χειραγωγῆσαι τὸν ἀκροατὴν καὶ ποιῆσαι νοῆσαι περὶ Θεῶ κατὰ τὸ ἐφικτὸν τῆ ἀνθρωπίνῃ φύσει, τινὰ τῶν περὶ αὐτῆ, ἕδὲν ἄτοπον λέγειν αὐτὸν ὀνομαστικόν.

30) Certe non dubitarunt magni olim nominis Theologi, Ioh. Gerhardus in *Locis theol. L. II. c. II.*

§. 18. T. III. p. 12. edit. Cottae, et Chrstph. Matth. Pfaffius in *Instit. Theol. dogm. et moral. P. I. c. I. §. 1. p. 111.* Quod autem multi olim proprium Deo nomen dixerunt Iehovae nomen, utpote ab eo ipso sibi impositum, id et ipsum pro tali non esse habendum, sed unice referendum ad relationem, quae ei cum populo Israëlítico, tanquam regi ipseus intercedebat, praeclare post Crusium demonstravit b. Morus, Vir desideratissimus, in Prol. III. *de religionis notitia cum rebus experientiae obvis et in facto positae copulata*, p. 6. ff. cui assentitur etiam Hempelius, *Collega Venerandus*, in *Diff. II. de vera significacione vocabuli semen, etc.* p. 43. 31) *Instit. divin. l. I. c. VI. §. 4.*

unamquamque personam sua nota et adpellatione designes. Itaque ne a Iudaeis quidem dixerim, nostros hanc sententiam petiisse, quam Philonem quidem eandem iisdem fere argumentis defendisse legimus ³²). Quanto minus igitur a Platone eam dici poterunt accepisse! Omnino vero non improbabilis est Roesleri ³³) coniectura, per gentiliū potissimum idololatriam, atque eorum desideria, qui sui etiam Dei nomen noscere cuperent, iis huius rei defendendae occasionem fuisse suppeditatam. Certe mirifice eam adiuvat Iustini locus a me modo excitatus ³⁴). Ibi enim cum hanc ipsam gentiliū consuetudinem culpasset, quod suum cuique numini nomen tribuerent, statim hoc subiicit, vero Deo nullum eiusmodi nomen convenire aut tribui posse.

Cum hac autem doctorum nostrorum reprehensione proxime iunctum est aliud, quod Iustino quidem Martyri vitio vertit Hahn-

E 3

nius

32) Pertinent huc duo inprimis loci eius, quorum alter legitur in *libr. de nomin. mutat. p. 579. Vol. I.* edit. Mangey. ubi ἦν ἔν, inquit, ἀκόληθον τὸ, μὴ δ' ὄνομα κύριον ἐπιφημισθῆναι δύνασθαι τῷ ὄντι πρὸς ἀλήθειαν. Οὐκ ὀρεῖ, ὅτι φιλοπευθεῖντι πρὸς ἀλήθειαν τῷ προφήτῃ, τί τοῖς περὶ ὀνόματος αὐτῷ ζητήσιν ἀποκριτέον, φησὶν· "Οτι ἐγὼ εἶμι ὁ ἄν' ἴσον τῷ, εὖμαι πέφυκα, ἢ λέγεσθαι. Τῷ δὲ μὴ παντάπασιν ἀφαιρέσθαι τὸ ἀνθρώπων γένος προσρήσεως τῷ ἄριστῳ, δίδωμι καταχρησάσθαι, ὡς ἂν ὀνόματι τῷ κυρίῳ, — — ἕτω μέντοι τὸ ὄν ἀρρήτῳν ἐστι, ὡς' εἰδὼ αἱ ἀπηρετῆμεναι δυνάμεις κύριον ὄνομα ἡμῖν λέγεσσι; alter autem

in *libr. de somn. p. 655. Vol. I.* ubi haec leguntur: καὶ γὰρ ἐν ἑτέροις, σκεψάμενος εἰ ἐστὶ τι τῷ ὄντος ὄνομα, σαφῶς ἔγνω ὅτι κύριον μὲν ἔδεν, ὅδ' ἂν εἴπη τις, καταχρώμενος ἐρεῖ· λέγεσθαι γὰρ ἢ πέφυκεν, ἀλλ' ἢ μόνον τὸ ὄν. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ θεσπισθῆν λόγιον τῷ πυνθανομένῳ εἰ ἐστὶ ὄνομα αὐτῷ, ὅτι ἐγὼ εἶμι ὁ ἄν' ἴν' ἂν ἀδύνατον ἀνθρώπων καταλαβεῖν μὴ ὄντων περὶ θεοῦ, ἐπιγνώ τὴν ὑπαρξιν.

33) Cf. eius *Lehrbegriff der christlichen Kirche in den drey ersten Jahrhunderten*, pag. 101. et *Diff. Philo-sophia veteris ecclesiae de Deo*, pag. 31.

34) Not. 26.

nus³⁵), illud nimirum, quod *Deum supra omnem essentiam* (ἐπέκεινα πάσης ἑσίας) esse defenderit³⁶). Hanc enim loquendi rationem aperte fluxisse statuit ex absurdissima illa Platonis opinione, qua Deum dixerit ipsa essentia esse superiorem, talem quippe, qui bonum omnibus rebus tribueret, ipse vero essentia non esset, sed eam antiquitate quoque atque virtute antecelleret³⁷), ideoque Iustinum etiam, hac sententia sibi vindicanda, videri defendit, Deum se ipso superiorem dicere voluisse³⁸). Verum bona verba, quaeso. Etenim si vel maxime concesserim, loquendi quidem rationem a Platone eum sumsisse, rem tamen ipsam ea significatam neutiquam ab eo demum cognovit, sed aliis procul dubio argumentis de eius veritate sibi habuit persuasum, omniumque minime ea tradenda Theologiam Platonica sententia dici poterit corrupisse. Quonam enim, quaeso, sensu Deum omni essentia dixit superiorem? Nullo alio, ut equidem puto, nisi hoc, ut Deum ultra omnem essentiam nobis cognitam sublatum, exque aliorum entium genere ita exemptum esse diceret, ut ea longe superet, possitque vera ipsius naturā verbis quidem neutiquam a nobis definiri. Minime vero hoc sibi voluit, ut eum omni essentia carere defenderet. Hunc enim sensum *primum* contextus illius loci aperte postulat, et ipse nobis monstrat. Docetur enim hoc, Deum nos neutiquam posse oculis conspicerere, sed animo tantum

et

35) Diff. laud. pag. 14.

36) *Dial. c. Trypb.* §. 2. p. 105.
ed. Bened.

37) In quam rem laudat locum ē *libr. VI. de republ.* p. 120. *Vol. VII.* edit. Bipont. ubi haec sunt Platonis verba: ἐκ ἑσίας ὄντος τῷ ἀγαθῷ,

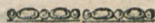
ἀλλ' ἐτι ἐπέκεινα τῆς ἑσίας προσβεία κατ δυνάμει ὑπερέχοντος.

38) Sic enim argumentatur l. 1. *Mira sane de Deo loquendi ratio. Quid est enim essentia divina? Est Deus ipse. Sic Deus se ipso est superior.*

et mente amplecti, cui quippe uni datum hoc fit, ut cognoscatur eum. Iam vero in descriptione huius Dei mente tantum cognoscendi primum hoc ponitur, eum esse ἡ χρώμα ἔχον, ἡ σχῆμα, ἡ μέγεθος, ἡ δὲ ἂν ὄφθαλμὸς βλέπει, neque colorem eum habere, neque formam, neque magnitudinem, neque quicquam eorum, quae in oculos incurrant. Deinde vero subiicitur hoc, eum potius esse tale quid, quod fit ἐπέκεινα πάσης ἰσίας, ἢτε ἐήτὸν, ἢτε ἀγορευτὸν; in quibus postremis verbis quis non explicationem praecedentium: ἐπέκεινα πάσης ἰσίας agnoscat? Illa autem superiora nonne aperte declarant, eum non posse ad eiusmodi entium genus referri, quae vel colore, vel forma, vel magnitudine, vel alia quapiam re externa aestimantur? Tum vero in sensu huius formulae sic potissimum constituendo mirifice me confirmat hoc, quod et alii scriptores ecclesiastici rem eandem simillimis plane verbis reperiuntur tradidisse, cum Deum ὑπερέσιον, vel ἀνέσιον, dicerent, eique ὑπερεσιότητα tribuerent; quorum loca in Thesaurο Suiceriano ³⁹⁾ diligenter iam sunt collecta. Quid enim aliud isti, haec de illo praedicantes, in mente habuerint, quam quod dixi modo, equidem profecto non video, cum diserte ei tribuant Θεότητα ὑπερέσιον καὶ κρυφίαν, deque hac eius ὑπερεσιότητι ἀγνωσίαν praedicent, eumque dicant πάντων ὑπερεσιῶς ἐξηγημένον. Ex quo simul et hoc intelligitur, non propriam hanc fuisse Iustino sententiam, sed cum multis etiam aliis eum communem illam habuisse. Nam praeter eos, quorum loca Suicerus laudavit, et alii fuerunt, qui eandem sententiam defenderent, a Io. Gerhardo ⁴⁰⁾ illi commemorati. Iam vero si haec fuit Iustini et reliquorum, qui idem cum eo defenderunt, senten-

39) Vol. I. p. 368. et Vol. II. p. 1379.

40) In Locis theol. Vol. III. p. 69. f. edit. Cottac.

sententia, concedam quidem, non satis commodis eos verbis illam declarasse; at ex Platone eam ab iis haustam fuisse, minime possum mihi persuadere. Nonne enim in quavis fere litterarum sacrarum pagina id tradi legebant, Deum summum esse atque perfectissimum, nec alium praeter ipsum ullum esse, qui hoc nomine dignus sit censendus? Quid vero, quaeso, ad colligendum inde pronius erat, quam hoc, esse eum eiusmodi, ut omnem aliam substantiam atque naturam superet? Et si haec Platonica sententia sit dicenda, quidni nostros etiam Theologos Platonicos esse statuamus, quorum multi simillimis plane de causis Dei aliquam definitionem dari posse negarunt ⁴¹⁾? Quonam vero Plato sensu Deum essentia dixerit superiorem, num illo, quem Hahnus ei subiicit, an alio quodam, id quaerere iam non instituo, cum ad nostram rem minime pertineat, possitque, si vel maxime fuerit demonstratum, alio eum, quam doctores christianos, sensu id defendisse, semper responderi id, quod saepissime iam in hac causa vidi responsum fuisse, eos mentem ipsius male percepisse.

Denique et hoc volunt ex Platonica philosophia fluxisse ⁴²⁾, quod universam quidem rerum creaturarum providentiam Deo vindicaverint nostri, sed *specialem coeli terraeque ac hominum curam angelis ab eo commissam fuisse* defenderint, eaque in re rursus imitati
sint

41) In cuius rei fidem vel eundem illum Gerhardum, *l. l. p. 68. ff.* rursus excitasse suffecerit.

42) Ita certe hac de re iudicant Huetius in *Origenian. p. 85.* Hahnus *l. l. p. 12.* Bruckerus *hist. crit. philos. T. III. p. 377.* Gottl. Wernsdorfius in *Exercit. de commet-*

cio angelorum cum filiabus hominum ab Iudaeis et Patribus platonizanibus credito, (Viteb. 1742. 4.) §. 2. Io. Geo. Pertschius in *Philosophumenis doctorum ecclesiae de genis, angelis, praecipue de angelis ruralaribus, (Helmstad. 1748. 4.) pag. 5.* et, quod miror, etiam Roeslerus in *Bibliorb. PP. Vol. I. p. 202. not. 24.*

fint Platonem, qui et ipse providentiam quidem universalem Enti summo, specialem vero Diis reliquis, quos Daemones vocasset, attribuerit. Iam vero fuit sane haec doctorum christianorum unanimes fere et constans opinio, ut, summa quidem ac universa omnium administratione sibi servata ⁴³⁾, singularum rerum, cum coelestium, tum terrestrium inprimisque humanarum, curam angelis Deum tradidisse statuerent, ita quidem, ut non modo cuilibet genti atque provinciae et urbi, sed singulis etiam hominibus suos peculiare custodes et angelos tutelares praefecerit ⁴⁴⁾, qui gentium quidem

43) Huic enim summae Dei providentiae illam angelorum curam singularem subesse, diserte testatur Athen. *Legat. pro Christ.* cap. XXII. §. 7. τὸ γὰρ, inquit, ἢ τῶν ἀγγέλων σύστασις τῷ Θεῷ ἐπὶ προνοίᾳ γέγονε τοῖς ὑπ' αὐτῷ διακεκοσμημένοις, ἵνα τὴν μὲν παντελικὴν καὶ γενικὴν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πρόνοιαν, τὴν δὲ ἐπὶ μέρος, εἰ ἐπ' αὐτοῖς ταχθέντες ἄγγελοι; de quo loco videnda, quae scripsit Roeslerus in *Lehrbegrif der christlichen Kirche*, p. 138.

44) Cfr. v. c. Iustin. Mart. *Apol.* II. §. 6. p. 73. Thal. τὴν μὲν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν ἕρανὸν πρόνοιαν ἀγγέλοις, ἃς ἐπὶ τούτοις ἔταξε, παρέδωκεν. Athenag. *l. l.* c. X. §. 4. ἕς (ἀγγέλου) ὁ ποιητὴς καὶ δημιουργὸς κόσμου Θεὸς διὰ τῶν παρ' αὐτῷ λόγων δίνετο καὶ διέταξε περὶ τῶν τοιχείων εἶναι καὶ τὸς ἕρανὸς, καὶ τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν τούτων εὐταξίαν. Clem. Alex. *Strom.* l. VI. §. 17. p. 822. Κατὰ τε

γὰρ τὰ ἔθνη, καὶ πόλεις νεμένονται τῶν ἀγγέλων αἱ προστασίαι· τάχα δὲ καὶ τῶν ἐπιμέρους, ὧν ἐνίοις ἀποτετάχεται τινες; et *l. VII.* §. 2. p. 832. εἰσὶ γὰρ συνδιανενημιμένοι προσταξέει θεῶν τε καὶ ἀρχαίᾳ ἄγγελοι κατὰ ἔθνη. Tertull. *adv. Prax.* c. 3. p. 194. Vol. II. Seml. *Igitur, sicut et monarchia divina per tot legiones et exercitus angelorum administratur, sicut scriptum est: Milies centies centena milia adfistebant ei, et milies centena milia apparebant ei; nec ideo unius esse desit, ut desinat monarchia esse, quia per tanta milia virtutum procuratur etc.*: Hieronym. *Comment. in Matth.* XVIII. To. IX. Opp. p. 45. edit. Mart. *Magna dignitas animarum, ut unaquaeque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum.* Augustin. in *Soliloq. anim.* c. XXVII. T. IV. Opp. p. 576. *Ambulant (angeli) nobiscum in omnibus viis nostris, intrant et exeunt nobiscum, attente considerantes, quam pie*

F quam-

atque regnorum, custodiae ipsorum et praesidio commissorum, saluti quovis modo prospicerent, omnisque generis mala ab iis arcerent, nominatimque precibus etiam faciendis pro iis apud se intercederent, inprimis autem hominis, in tutelam ipsis traditi, vel cuiuscunque, vel prohi saltem ac pii⁴⁵), curam non modo ante partum iam susciperent, sed inde a natalibus potissimum ita ei adessent, ut in omnibus, quae ageret, eum adiuverent, et ab hostium insidiis ac fraude salvum servarent, eiusque vota et preces ad se perferrent, atque vel post mortem etiam animae illius prospicerent. At enimvero a Platone eos hanc doctrinam accepisse, vehementer dubitaverim, cum multo propior fons possit aperiri, e quo illam potue-

quamque honeste in medio pravæ nationis conversentur, — adiuvant laborantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes, congaudent gaudentibus. Plura loca huc pertinentia (nimium enim foret, omnia velle enarrare,) legi possunt apud Cotelerium *ad Hermae Pastor. l. II. mand. 6. c. 2.* Huetium in *Origenian. L. II. quaest. 5. §. 26 - 34. p. 82. ff.* Suicerum in *Theol. Eccles. T. I. p. 43.* Petavium *dogm. theol. T. III. L. II. c. VII.* Spencerum *ad Origen. libr. adv. Cels. l. VII. p. 378.* Iac. Ode in *Comment. de Angelis, Sect. VIII. c. III. §. 8. p. 782. ff.* et Pertschium in *Pr. not. 42. laud.*

45) Hac enim de re non satis inter eos convenit, aliis quidem unicuique, ut ex locis modo allatis intelligi potuit, homini suam peculiarrem angelum assignantibus, aliis vero

piis tantum et sanctis id beneficii concedentibus. Neque tamen, qui hanc posteriorem sententiam defenderunt, de ea satis certi fuisse videntur, hincque eam dubitanter modo proposuerunt. Sic Origenes v. c. interdu fidelibus tantum et sanctis angeli custodiam tribuit, (cfr. *Homil. XX. in Numer. Homil. XXIII. in Ios. et Homil. I. in Esseb.* itemque *περι ἀρχ. l. II. c. 10.*) alibi vero neminem angelico praesidio carere defendit, (in *Matth. Tom. XIII. p. 310. Huet. et in Luc. Hom. XXXV.*) similiterque Chrysostom. *Homil. LX. in Matth. c. XVIII. p. m. 531.* ait: ἐν τεῦθεν δήλον, ὅτι ἀγγέλους ἔχουσιν οἱ ἄγιοι, ἢ καὶ πάντες· καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος φησὶ περὶ τῆς γυναικὸς, ὅτι ὀφείλει ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τὸς ἀγγέλους· καὶ ὁ Μωσῆς, ἔστησεν ὄρια Ἐδῶν κατ' ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεῶ.

rint haurire, verèque haud dubie hauserint. Eandem nimirum sententiam inter Iudaeos iam ante eos novimus obtinuisse. Id enim primum ex versione τῶν ὁ ἀδπαρετ, quos locum Deut. XXXII, 8. in quo Deus populorum Cananaeorum terminos iuxta numerum Israëliitarum constituisse dicitur, ita reddidisse constat, ut pro Israëlitis angelos commemorarent, proque horum adeo numero terminos populorum a Deo constitutos dicerent, his quidem verbis usi: ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεῶ. Huius enim vertendi rationis nulla alia profecto idonea afferri potest causa ⁴⁶), nisi haec, ut, quemadmodum in aliis etiam locis nonnunquam fecerunt isti Interpretes, ita etiam hic suam in vertendo opinionem dicantur secuti fuisse, scriptorique sacro, invito licet universi loci contextu, obtruisse. Tum vero eandem sententiam haud obscure etiam produnt plura scripta apocrypha, a Iudaicis auctoribus profecta, inter quae inprimis nunc commemoranda sunt, quae sub Tobiae et Enochii nomine vel olim extiterunt, vel etiamnum extant. In illo enim Raphaëli quidem, qui itineris comitem Tobiae se adiunxerat, cap. XII, 12. 15. diserte hoc tribuitur, piorum eum preces ad Deum perferre, similiterque ex huius etiam, quae supersunt adhuc, fragmentis ⁴⁷), luculenter adparet, auctorem illius libri et hoc in angelorum partibus posuisse, ut pro hominibus apud Deum intercedant, precesque pro iis faciant. Praeterea vero nescio, annon huc et hoc

F 2

perti-

46) In quam rem inprimis cfrri meretur S. V. Carpzovii Pr. *Interpretes graeci LXX quoad angelos errabundi Deut. XXXII, 8.* Helmst. 1785. 4. in quo quippe omnes sententiae super ea re a viris doctis prolatae diligenter sunt enarratae,

utque vel parum probabiles, vel rei saltem enodandae minus sufficientes abiectae.

47) Collectis illis a Fabricio in *Cod. pseudepigr. V. T. Vol. I. p. 160-199.* et ex parte etiam Gratio in *Spicileg. PP. T. I. p. 347. ff.*

pertineat, quod Deus apud Syracid. XXIV, 17. ἐκάστω ἔθνει dicitur καταθήσασθαι ἠγγέμενον, sibi autem Israëlitæ peculii loco servasse. Sed mitto hæc, cum multo adhuc locupletior huius rei testis in medium possit proferri, Philonem dico, qui hanc de angelis singulorum populorum hominumque custodibus sententiam multis in locis profitetur, quorum, cum omnia enarrare spatii angustia prohibear, aliquot saltem excitasse suffecerit. Sic v. c. in *libr. de plant. Noë*⁴⁸⁾ hæc habet: Μωϋσῆς δὲ ὀνόματι εὐθυβόλῳ χρώμενος, ἀγγέλῃς προσαγορεύει, πρῆσβυτομένηας καὶ διαγγελλήσας τὰ τε παρὰ τῆ ἡγεμόνος τοῖς ὑπηκόοις ἀγαθὰ, καὶ τῶ βασιλεῖ ᾧ εἰσὶν ὑπηῆκοι χρεῖοι; itemque in *libr. de somn.*⁴⁹⁾, καὶ γὰρ (οἱ ἀγγελοι) τὰς τῆ πατρὸς ἐπιμελεύσεις τοῖς ἐκγόνοις, καὶ τὰς τῶν ἐκγόνων χρεῖας τῶ πατρὶ διαγγέλλασσι; et in *libr. de migrat. Abrah.*⁵⁰⁾ ὁ δὲ ἐπόμενος θεῷ, κατὰ ἀναγκαῖον συνοδοιπόροις χεῖται τοῖς ἀκολούθοις αὐτῆ λόγοις, ἕς ὀνομάζειν ἔθος ἀγγέλῃς. His denique accedit et hoc, quod suae nominatim gentis custodem Michaëlem reperiuntur praedicasse Iudaei. Sic enim diferte ille adpellatur in *Targum Cant.* VIII, 9. מִיכָאֵל בְּרַבְרָא מִכּוּמִי. Neque vero hanc de angelis, hominum tutoribus, sententiam inter doctiores modo fuisse receptam, sed in vulgus adeo notam, luculenter, mea quidem opinione, declarat illud iudicium, quod amici Petri, cum in carcerem ab Herode coniectus, noctu ostium eorum pulsasset, Act. XII, 15. de eo dicuntur tulisse, non ipsum, sed angelum eius adesse. (ὁ ἀγγελος αὐτῆ ἐσω.) Quanquam enim non ignoro, ἀγγελον istum de *nuncio*, a Petro ad suos missō, a quibusdam intelligi, hanc tamen explicationem in hoc quidem loco ipsam rei naturam nullo modo admittere, recte mihi videor cum

doctif-

48) *Vol. I. Opp. p. 332. edit.*
Mang.

49) *Vol. I. p. 642.*
50) *Vol. I. p. 463.*

doctissimo quoque Interpretum defensurus. Ab his igitur Iudaeis, inter quos pervulgata iam erat de angelis gentium hominumque tutoribus sententia, nostri eam eodem haud dubie modo arripuerunt, quo plura etiam alia, ut infra videbimus et a plerisque fere iam conceditur, in hac eadem de angelis doctrina ab iis transfuserunt; eamque eo lubentius eos sibi ab iis persuaderi passos fuisse credibile est, quo apertius iis ipsorum librorum sacrorum auctoritate videretur confirmari. Praeter laudatum enim Deuteronomii locum, quem non mirum est, in huius causae defensionem eos transtulisse, cum, quod V. quidem T. libros attinet, toti fere ex illa τὸν ὁ versione penderent⁵¹⁾, in aliis etiam pluribus cum V. tum N. T. locis huius doctrinae argumenta sibi videbantur agnovisse. Ad confirmandam nimirum sententiam de angelis, gentium provinciarumque praesidibus, praeter Deut. locum laudabant etiam Gen. XI, 5. ff. et Danielis visiones, maxime Cap. VII, 10. ff. et c. X. Doctrinae autem de angelis, singulorum hominum custodibus argumenta petebant maxime ex Matth. XVIII, 10. Act. XII, 15. et Hebr. I, 14. Horum igitur locorum auctoritate permoti suum etiam huic doctrinae calculum adiiciendum putarunt; neutiquam vero a Platone aut alio philosopho gentili eam edocti amplexi sunt, sed cum eam ab his quoque philosophis defensam vidissent, probarunt quidem ut veram et rectam sententiam, neque tamen alia de causa ipsi eam admiserunt, quam quod in sacris etiam libris eam tradi sibi persuassissent: id quod luculenter docet Clement. Alexandr. locus⁵²⁾, in quo cum omnino in eo versetur Clemens, ut philo-
phos

51) De qua re videnda, quae *stellen der Dogmat. P. II. pag.*
observavit b. Semlerus in *Histori-* 13-16.
schen Sammlungen üb. die Beweis- 52) *Serom. L. V. §. XIV. p. 701.*

phos gentiles ex barbara, quam dicit, h. e. iudaica, philosophia sua petiisse demonstrat, id de hac etiam angelorum cura a Platone defensa valere, his quidem verbis usus affert: τῶν μικρῶν δὲ κατὰ τὴν γραφὴν, καὶ ἐλαχίστων τὰς ἀγγέλους τὰς ὁρῶντας τὸν Θεόν, πρὸς δὲ, καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς δι' ἀγγέλων τῶν ἐφεσάτων ἦκσαν ἐπισκοπὴν ἐμφαίνων, ἐκ ὁκνεῖ γράφειν. Ἐπειδὴ πάσας τὰς ψυχὰς τὰς βίαις ἡεῖσθα, ὥσπερ ἔλαχον, ἐν τάξει προσῆαι πρὸς τὴν λάχσειν: ἐκείνην δὲ ἐκάστω, ὃν εἴλετο δαίμονα, τῆτον φύλακα συμπέμπει τῆ βίαι, καὶ ἀποπληρωτὴν τῶν αἰρεθέντων. Neque vero omnia etiam recte ab iis hac in re doceri concedebant, sed graviter potius hoc eos nomine reprehendebant, quod hos populorum hominumque singulorum custodes non angelos, sed Deos potius aut daemones esse defenderent, eosque religioso etiam cultu prosequendos statuerent; ideoque hos ipsos etiam, quoniam hunc cultum admisissent, non bonos, sed malos potius genios habendos esse contendebant, de qua re alibi iam pluribus me consulto dicere memini ⁵³).

Iam vero ad primarium illud de Filio Dei aut *Δόγω* dogma, in quo omnium luculentissima Platonicae philosophiae in christianam Theologiam admissae vestigia omnes propemodum huius sententiae defensores sibi visi sunt reperisse, foret progrediendum. Cum autem hicce libellus academicae scriptionis limites fere iam transgressus sit, filum sermonis nunc quidem abruptum, sententiaeque a doctoribus nostris de illo dogmate defensae examen alii libello, post paucos dies edendo, reservandum esse intelligo.

53) L. L. p. 27.

Jf 788

TA-OC

ULB Halle

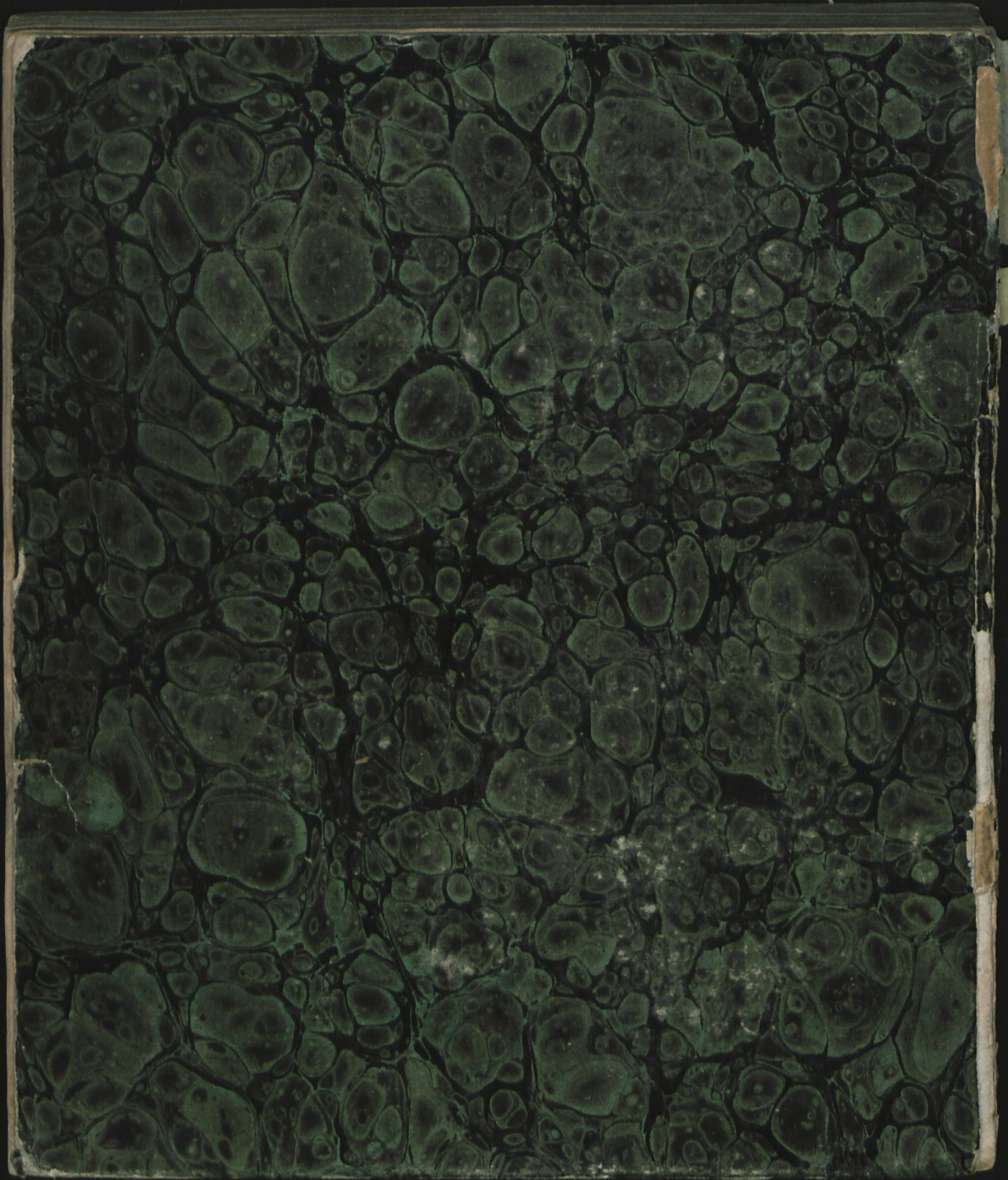
007 412 312

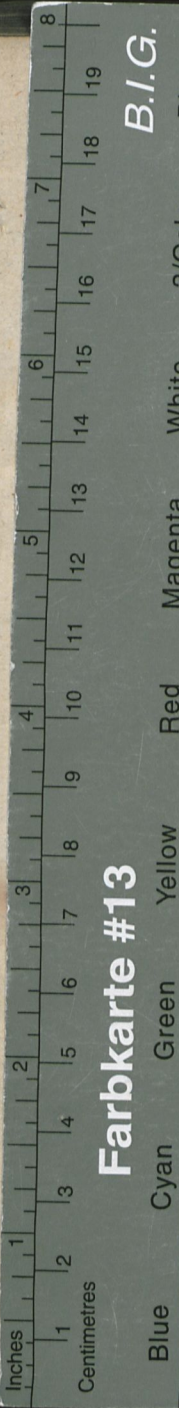
3

h. t.

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

Farbkarte #13

DE
S VETERIS ECCLESIAE
PTAE PER PLATONICAS
IAS THEOLOGIAE
BERANDIS
MENTATIO I.

QVAM
CTORITATE
NDI ORDINIS THEOLOGORVM
ADEMIA LIPSIENSI
PRO LOCO
RDINE OCCVPANDO
CTOBRIS A. MDCCCXCIII.

DEFENDET
GVSTVS THEOPHILVS KEIL
BL. ORD. DES. ET CONSISTORII
SIENSIS ASSESSOR
AD RESPONDENDVM SOCIO
GISMVNDI IAS PIS
O. ACADEM. CONCIONAT. VESPERT.

LIPSIAE
ICINA SAALBACHIA.